

MESLEK LİSELERİ ÜZERİNDE POLİTİK BİR ANALİZ

Engin KORKMAZ¹

Özet

Bu çalışmanın amacı, Hakkâri, Van ve Şırnak illerindeki meslek liselerinin öğrenci potansiyeli, meslek liselerinde mezun olan öğrencilerin istihdam olanakları ve meslek liselerinin tercih edilme(me)sini sağlayan faktörleri tespit etmektir. Bu üç ilin araştırma örneği olarak seçilmesinin nedeni, söz konusu illerde meslek lisesi öğrencilerinin iş ve istihdam olanaklarının Türkiye'nin diğer illerine göre kısıtlı olmasıdır. Araştırma, "1999 yılında meslek liseleri için çıkarılan katsayı uygulamasının sonuçları neler olmuş, o zamandan beri meslek liselerinin öğrenci tercihlerindeki yeri nasıldır, günümüzde meslek liselerini tercih etme(me) durumlarını etkileyen faktörler nelerdir?" soruları üzerinden inşa edilmiştir. Çalışmanın verileri, araştırma örneği olarak rastgele seçilmiş okullarda çalışan yöneticilere yöneltilen on beş soru üzerinden yapılan derinlemesine görüşmelerle toplanmıştır. Görüşmelerde elde edilen veriler eğitim politikası kavramının ilkeleri bağlamında analize tabi tutulmuştur. Sonuç olarak, meslek liselerinin eğitim sistemi içinde ve öğrencilerin geleceğinde önemli bir yer işgal ettiği, bunun yanında meslek liselerinin tercih edilebilir bir seviyeye getirilmesinde kamu ve özel tüm kurumların işbirliği içinde çalışması gerektiği bulgularına rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Eğitim, Politika Kavramı, Mesleki Eğitimin Geleceği

Abstract

The aim of this study is to determine the student potential of vocational high schools in Hakkari, Van and Şırnak provinces, the employment opportunities of students who graduated from vocational high schools, and the factors that lead to the preference of vocational high schools. The reason why these three provinces were chosen as research samples is that the job and employment opportunities of vocational high school students in these provinces are limited compared to other provinces of Turkey. The research, "What were the results of the coefficient application for vocational high schools in 1999, what has been the place of vocational high schools in student preferences since then, what are the factors affecting (not) preferring vocational high schools today?" It is built on questions. The data of the study were collected through in-depth interviews made on fifteen questions directed to the administrators working in the randomly selected schools as a research sample. The data obtained from the interviews were analyzed in the context of the principles of the concept of education policy. As a result, it has been found that vocational high schools occupy an important place in the education system and in the future of students, and that all public and private institutions should work in cooperation to bring vocational high schools to a preferable level.

Keywords: Vocational Education, Policy Concept, Future of Vocational Education

¹ Öğr. Gör. Dr., Hakkari Üniversitesi, Hakkari, Türkiye. enginkorkmaz@hakkari.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6219-1186.

Giriş

Eğitim birey ve toplumların hayatında maddi ihtiyaçlar kadar önemli yer tutan bir aşamadır. Bu aşamada örgün eğitim, yaygın eğitim, uzaktan eğitim vb. eğitimin uygulama alanları vardır. İnsanlar eğitim sayesinde hakkında bir malumatı olmadığı olay ve olguları anlar ve açıklamaya çalışmaktadır. En basit şekliyle eğitim, yeni kuşakları hayata hazırlamak için kazandırılan anlayış, yeteneklerdir (TDK, 1983:355). Eğitim bireyi geleceğe hazırlamanın yanında, bireyler ile toplumların gelişmesini ve ilerlemesini sağlayan hayati bir meseledir. Eğitim, yaşamın her alanında beşikten mezara kadar devam eden bir süreçtir. Eğitim sadece okulda, medresede veya başka bir kurumda verilen bir süreç değildir. Eğitim, tarlada, evde, okulda, işyeri vb. yaşamın olduğu her yerde verilmektedir. Bu anlamda eğitim, öğretimden ayrılmaktadır. Öğretim, planlı ve programlı olarak belirli bir okul veya kurumda öğretmenler tarafından aktarılan bilgidir. Eğitim ise mevcut kültürel yapıyı korumanın yanında çağa uygun yeni şeyler öğrenmenin de bir aracıdır. Öğretim yaşamın belirli dönemlerinde verilirken, eğitim hayat boyu süren bir süreçtir.

Eğitim yaygın eğitim, örgün eğitim, formal eğitim (genelde devletin denetiminde verilen planlı eğitimidir), hizmetiçi eğitim, işbaşı eğitimi ve mesleki eğitim gibi türlere ayrılmaktadır. Bu çalışma bağlamında ise mesleki eğitim ele alınmıştır. Meslek eğitimi, Anadolu da 11. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar Anadolu Türklerinde başlamıştır. Bu eğitim sanat, ticaret, ekonomi alanlarında ışık tutan ve ahlak kurallarını fütüvvetnamelerden (güzel ahlak ve davranışların yazıldığı eser) alan esnaf ve sanatkâr kurumu niteliğinde olan Ahilik Teşkilatıyla geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilmiştir (MEB sitesi, erişim: 26.05.2023). Esasen mesleki eğitim yaygın eğitim kurumu olarak Ahilikle ve Loncalıkla başlamış ve yüz yüze meslek ile sanat okullarının açıldığı 1860'lı yıllara kadar sürmüştür. 19. yüzyılda da mesleki eğitim çıraklık eğitimi adı altında yürütülmüştür (Demir ve Şen, 2009). II. Meşrutiyet Dönemi'nde açılmış olan mesleki ve teknik eğitim okulları önceki okulların daha gelişmiş şeklidir. Eğitime başlayan mesleki ve teknik eğitim okulları, öncelikle devletin memur ve nitelikli personel ihtiyacını karşılamak amacıyla açılmıştır. Okulların daha sonraki amaçları ise, tarımsal üretimi arttırmak, hayvancılığı geliştirmek, sağlık imkanlarını iyileştirmek, doğal kaynaklardan yararlanmayı geliştirmek, müzik ve tiyatroya önem vermek olmuştur (Ak, 2006:3). Batıda endüstri sahasında meydana gelen devrim niteliğindeki değişikliklere uymak için mesleki eğitimde de yeni arayışlara gidilmiştir. 19. yüzyılın başlarında batıda endüstri sahasında meydana gelen devrim niteliğindeki değişikliklere ayak uydurabilmek için mesleki eğitimde de yeni arayışlara gidilmiştir. Cumhuriyet'le birlikte, mesleki eğitim sisteminde çok önemli yer tutan meslek liseleri, hem iş ve meslek alanlarına eleman yetiştiren, hem de öğrencileri yükseköğretime hazırlayan kurumlar olmuştur. Günümüzde ise mesleki eğitim, Türkiye'nin istihdam ihtiyaçlarına göre, sektörün talebine cevap verecek şekilde, genç işgücünü nitelikli eleman olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Ünlü, 2016:89). Cumhuriyet döneminde mesleki ve teknik eğitimin bir devlet politikasına bağlanması, tüm eğitim sistemi içerisinde örgütlenmesi, temel kavram ve ilkelerin oluşturulması çabaları ön planda olmuştur (Özgüven, 1987). Atatürk mesleki ve teknik eğitimin kurulması ve yaygınlaştırılması için özel ilgi göstermiş ve gerekli önlemleri almaları için ilgilileri uyarmıştır (Demir ve Şen, 2009). Meslekî eğitimin en yaygın tanımı "*Ferdin iş hayatındaki belirli bir meslek alanında üretici olarak herhangi bir statü ile yer alabilmesi için gerekli asgari yeterliliğe ve genel meslek kültürüne sahip olmasını mümkün kılan eğitimidir.*" şeklindedir (Ak, 2006:13). Türkiye'de 1940'lı yıllardan sonra mesleki eğitim, mesleki ve teknik eğitime dönüşerek daha profesyonelce verilmeye başlanmıştır (Demir ve Şen, 2009:43).

Mesleki eğitim, bireyin yeteneklerine uygun bir alanda çalışıp bir ürün ortaya çıkarma becerisidir. Bununla birlikte meslek elamanı denildiğinde belirli bir işi icra edip o işte uzmanlaşmış aklı gelmektedir. Mesleğin amacı bireyin hayatını idame etmesi, toplum içinde bir statü kazanması ve kamusal fayda sağlamaktır. Tabii meslek edinme eğitim ve yeteneklere bağlı olarak değişmektedir. Bazı insanların analitik düşünme becerileri gelişmişken, bazı insanların motor becerileri gelişmiştir. Bu bakımdan meslek edinme de eğitim kadar bireysel ilgi ve yetenekler de etkili olmaktadır. Bu doğrultuda meslek liseleri, geçmişten günümüze kadar eğitim ve buna bağlı olarak istihdamın temel birleşenleri arasında olmuştur. Türkiye’de yirmi yıl önce meslek liselerinde mezun olan öğrencilerin iş ve istihdam kaygıları olmamıştır. Türkiye’de endüstri meslek liseleri, sanat okulları, ziraat meslek liseleri, sağlık meslek liseleri vb. meslek elamanı yetiştiren okullar mevcuttur. Fakat günümüzde yukarıda zikir edilen liselerden sadece sağlık meslek liseleri ortalamanın üstünde bir puan ile öğrenci almaktadır. Meslek liselerinde mezun öğrencilerin okul bitince iş bulma imkanları azalmaktadır. Diğer meslek liselerini tercih eden öğrencilerin LGS (Liselere Geçiş Sınavı) puanı düşüktür ve bu liselerden mezun olan öğrenciler hedefledikleri mesleği icra edebilecek imkanları kısıtlıdır. Dolayısıyla meslek liselerinin cazip hale getirilmesi için başta Türk devletinin ve eğitimin paydaşı olan sivil kurum ve kuruluşlarının belirleyeceği politikalar önem arz etmektedir. Ayrıca meslek liselerindeki bölümlerin yerel dinamikler bağlamında güncellenmesi ve gelecekteki teknolojik gelişmeler de göz önüne alınarak yeni okulların açılması da gerekmektedir.

Bu çalışmanın verileri derinlemesine görüşmelerle elde edildiği için nitel araştırmalarda kullanılan derinlemesine görüşme tekniğinden söz etmek gerekmektedir. Derinlemesine görüşme, araştırılan bir konunun tüm boyutlarını kapsayan, açık uçlu soruların sorulduğu ve buna mukabil ayrıntılı cevapların alındığı nitel bir araştırma yöntemidir. Derinlemesine görüşme tekniğinde görüşmeler yüz yüze yapıldığı için görüşme yapılan kişinin bilgi, duygu, tecrübelerinden de faydalanmaktadır (Tekin, 2006:101). Derinlemesine görüşmede araştırmacının önceden hazırladığı keşfedici sorular sorulur fakat bunun yanında görüşme sırasında görüşülen kişinin verdiği bilgilerden yeni sorular da türetilerek çalışma zenginleştirilebilmektedir. John Johnson’a göre bu araştırma yönteminin önündeki “derin” kelimesinin anlamı, görüşme yapılan kişinin araştırılan konuyu her bakımdan irdeleyebilmesi anlamına gelmektedir (Johnson, 2002:106). Zaten araştırmacı bilmediği bir konuyu araştırmaktadır ve görüşme sorularını hazırlarken eksik bıraktığı noktalar mümkündür. Konunun uzmanı ile görüşme yapıldığında söz konusu eksiklikler ortaya çıkarak araştırma daha nitelikli bir noktaya taşınmaktadır. Bu çalışmada da araştırmacı bir takım sorular hazırladı fakat yapılan ilk görüşmelerde soruların eksik olduğu keşfedilerek birkaç görüşme yapıldıktan sonra araştırma soruları yeniden yapılandırılmıştır. Böylece hem araştırmacı hem de görüşmeci araştırma sürecine aktif olarak katılım göstererek istenilen esnek ve keşfedici yaklaşımla verilerin ortaya çıkarılması sağlanmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın amacı yukarıda belirtildiği gibi meslek liselerinin mevcut durumu ve geleceği hakkında bir araştırma yapıp sonuçlarının kamu politikasına destek olmasını sağlamaktır. Nitekim devletler, diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanlarındaki istek ve ihtiyaçlara göre politika oluşturup bunları uygulamaktadır. Dolayısıyla Türkiye’nin üç ili özelinde yapılan araştırma ile meslek liselerinin öğrencilerin tercihleri ve geleceklerindeki öneminin kavranması önem arz etmektedir. Ayrıca araştırmacıların alanları farklı olsa da nihayetinde tüm akademik araştırmaların amacı toplumsal katkı sunmanın yanında ilgili alanda bir yol, yöntem ve politikanın belirlenmesine yardımcı olmaktır. Bu araştırma siyasi bilimi

çerçevesinde ele alınmıştır fakat tüm akademik alanlar aynı zamanda eğitim bilimi ile bir noktada kesişmektedir. Dolayısıyla meslek liselerinin işleyişi, bunlara öğrenci alınması ve buralarda mezun olanların gelecek tercihlerinin sağlıklı olması uygun yol ve yöntemlere bağlıdır. Bu bakımdan bir yönetim disiplini olarak siyaset biliminin de eğitimin teori ve uygulamasında katkıları vardır. Dolayısıyla bu çalışmada meslek liselerinin siyaset bilimi disiplini penceresinden ele alınması akademik olarak farklılık yaratacağı öngörülmüştür.

Bu çalışmanın verileri, Hakkari, Şırnak ve Van illerinde hizmet veren ve her ilden rastgele seçilmiş beş yönetici ile yapılan toplamda on beş derinlemesine görüşme ile elde edilmiştir. Görüşmelerde keşfedici yöntem ile hazırlanmış on beş kategorik soru sorulmuştur. Görüşmelere katılan kişilerin isimleri bilim etiği açısından gizli tutulmuştur. Görüşmecilerin isimleri yerine G1 (görüşme 1), G2.. şeklinde kodlar kullanılmıştır. Görüşmeler otuz dakika ile bir saat arasında sürmüştür. Görüşmeler yapılırken görüşmecilerden izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmış sonraki aşamada ses kayıtları yazıya geçirilmiştir. Ayrıca not almak suretiyle de görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Yazıya geçirilen görüşme verileri çalışmanın ilgili alanlarında yazılarak bulguların ortaya çıkması sağlanmıştır. Toplanan veriler ışığında mesleki eğitimdeki güncel sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerilerinin yanında meslek liselerinin güçlü ve zayıf yönleri çalışma örneği olan üç kent üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır. Mesleki eğitim ile ilgili genel politikaların belirlenmesi için toplanan veriler eğitim politikası kavramı ile analize tabi tutulmuştur.

Araştırmanın Teorik Temeli

Bu başlık altında çalışmanın üzerine bina edilip analiz edildiği politika, eğitim politikası, Türk eğitim politikası kavramları açıklanmıştır. Çalışma, meslek eğitimi alanında mevcut yol ve yöntemlerin olumlu ve olumsuz yönlerine yönelik olduğu için biz bu yol ve yöntemlere eğitimin üzerinde bina edildiği eğitim politikası demektedir. Bu bakımdan genel olarak politika kavramı ve özeldi ise Türk eğitim politikası kavramını açıklamak gerekmektedir.

Politika veya siyaset kavramları günümüzde içi çe geçmiş kavramlardır. Politika genel anlamda konulmuş kurallar olup tüm kişi ve kurumları kapsamaktadır. Siyaset ise bir kurumun veya özel teşebbüsün kendi alanı ile ilgili izlediği yol ve yöntemleri düzenleyen kurallardır. Mesela Türkiye'nin eğitim politikası denildiğinde devletin eğitiminin tümünü ilgilendiren genel kurallar koyma iradesi anlaşılmaktadır. Ama Türkiye'nin "özel eğitim politikası" denildiğinde eğitimin sadece bir kolunun işleyişi ile ilgili kurallar anlaşılmaktadır. Siyaset, kökensel olarak Arapça bir kavram olmasına rağmen, politika ise İtalyancadan Türkçeye uyarlanmış bir kavramdır. Kavram farklı dillerde "politic, policy, politique, policie" vb. şekillerde verilmiştir. Antik Yunan'da politika, polis ya da şehir devletlerinin yönetimi anlamına gelmektedir. Politika yerine kullanılan siyaset kavramı ise bir amaca ulaşmak için atılan adımlardır (Tural ve Karatürk, 1991:16). Ahmet Aypay'a göre siyaset ve politika günlük hayatta insanların kendilerini ya da çevrelerini etkileyen tüm olay ve olguları değerlendirmeleri için kullanılmaktadır. Siyaset kavramı daha çok siyasi konuları ele alırken kullanılmaktadır. Politika kavramı ise daha çok birey veya hükümetlerin yapmak istediklerini gerçekleştirme iradesi olarak kullanılmaktadır. Politika kavramı siyasetin dışında siyaset olarak da ifade edilmektedir (Aypay, 2015). Siyaset yönetmek, yetiştirmek ve eğitmek anlamlarına da gelmektedir. Siyaset kelimesi, şehir ve insanların yönetimi dışında bir amaç için verilen uğraştır. Müslüman düşünürler siyaset ile ilgili düşüncelerini "Siyasetname" gibi kitaplarda toplamışlardır. Osmanlı Devletinde siyaset, devlete karşı işlenen suçların cezalandırılması anlamına gelmiştir. Modern çağda, kişi, grup, devlet yönetimine ait işlerin tümüne siyaset denilmiştir. Ayrıca D. Easton, siyaseti maddi ve manevi bütün değerlerin otoriteye bağlı dağılımı olarak ele almıştır (Dursun, 2012:21-23).

Aslında politika kavramı on altıncı yüzyılın sonunda Jean Bodin tarafından ifade edilmiş fakat kavramın günümüze ulaştığı manada Jeremy Bentham ve William Godwin'in çalışmaları önem taşımaktadır. Özellikle bu kavram Almanlar tarafından geliştirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren politika bir bilim hüviyeti kazanmaya başlamıştır. Böylece çağdaş bir kavram olarak politika birey ve grupların tercihlerini inceleyerek, yönetsel olgular arasındaki ilişkileri ortaya koymayı amaçlayan bir disiplin haline gelmiştir (Kapani, 1988). Politika, insanların hayatlarının bir parçası olan genel kuralları koyma, muhafaza etme ve değiştirme iradesidir (Heywood, 2013:22). Politika kimin, neyi, ne zaman istediği ve nasıl elde edeceğini belirleyen bir etkinlik olarak değerlendirilmiştir (Lasswell, 1958; Duverger, 1986). Aynı şekilde örgütsel bazda politika bir örgütün amaçlarının planlanan düzeyde gerçekleştirilmesini sağlayan prensiplerdir (Tural ve Karatürk, 1991:17). Genel bir perspektiften politika, belirlenmiş bir amaca doğru izlenen kararlı ve tutarlı yol ve yöntemler olarak açıklanabilmektedir. Politika, sosyal bir varlık olarak insanlar arasında çıkarlar, farklı fikirler bağlamında oluşan çatışma, kavga olarak değerlendirilebilmektedir. Her insan çıkarlarını maksimize etmek, fikirlerini uygulatabilmek veya en genel tabir ile iktidarı ele geçirmek için bir yol, yöntem belirlemektedir. Bu yol ve yöntem politika kavramı ile tanımlanmaktadır. Örnek vermek gerekirse bir ülkenin eğitim ve öğretiminde kurduğu kurallar, izlenen yol ve yöntemler o ülkenin eğitim politikası kapsamında değerlendirilmektedir. İnsanlar doğaları ve yaratılışları bağlamında birbirlerinden farklı çıkarlara ve hayata bakış açılarına sahip oldukları için aralarında çelişki ve çatışmalar olacaktır. Bu çelişki ve çatışmaların varlığında politika kavramı da devamını sürdürecektir. Bernard Crick'in (1964) ifadesi ile politika sayesinde düzensizlikler düzene, çatışmalar uzlaştırmaya vardırılmaktadır. Şu hususu da belirtmekte fayda vardır politika denildiğinde güç, iktidar ve en önemlisi devlet akla gelse de politika kavramı bunlardan daha geniş bir perspektifte insan ve toplumların bulunduğu tüm mecraları kapsamaktadır. Sivil toplumun politikası olduğu gibi aile ilişkileri içinde de politik davranışlar gözükülebilmektedir.

Politika kavramı kısaca açıklandıktan sonra bu çalışmanın öznesi olan eğitim politikasının açıklanması gerekmektedir. Nitekim çalışma meslek liselerindeki eğitimin geleceği üzerine inşa edildiği için genel olarak eğitim politikası bağlamında mesleki eğitimdeki çıkmazlar ve bunların çözüm yollarını anlatmak gerekmektedir. Eğitim bir toplumda bazı değerlerin gelişmesine ve bunun milli kimlik oluşturmada önem arz etmektedir (Bell ve Stevenson: 2006:58). Eğitim sadece kişinin biçimsel anlamda yurttaşlığını değil, aynı zamanda ideolojik olarak bireyin kendisini bir yurttaş olarak nasıl algıladığını konumlandırmaya yardımcı olmaktadır (Düger, 2022:99). Eğitim politikası, bir ülkede eğitim adına nelerin öğretileceği, eğitim ve öğretim süreçlerinin nasıl yürütüleceği, okulların finansmanının nasıl sağlanacağı gibi konulardaki tercihleri kapsamaktadır (Özden, 2023). Eğitim politikası, bir devletin vatandaşlarına verdiği eğitimin içeriği, pedagojik yöntemlerini ihtiva eden bir kavramdır. Eğitim politikaları, eğitime yüklenen anlam temelinde önceden belirlenmiş amaçlara ulaşmak için düzenlenmiş ve bu amaçlara ne kadar ulaşıldığını denetleyen faaliyetlerin tümüdür (Göktaş, 2017:11). Bu bakımdan eğitim politikası, bir devletin hangi eğitim türlerini hangi kademelerde nasıl ve ne amaçla yürütüldüğünü belirleyen bir stratejidir. Bu strateji ile ülkeler geleceğinde ihtiyaç duyulan insan gücünü ne tür bilgi ve beceri ile donatacağına karar vermektedir. Platon Devlet adlı eserinde, devletin eğitim ile ilgili politikalarının merkezine bireyin yeterliliklerinin keşif edilmesi, bu yeterliliklere uygun seçimin yapılması ve buna uygun eğitim ortamının oluşturulmasıyla mesuldür. Dolayısıyla devlet kendine hizmetkar bireyler yetiştirir. Bu bakımdan Platon'un tanımlanması, liberal-özgürlükçü düşünürlerin eğitim politikası ile çelişmektedir. Palton, "ortak iyi" tanımlanması ile eğitimin toplumsallığını vurgulanmıştır. Rousseau ise toplumcu eğitimden çok bireyin eğitim

tercihinin özgürlükçü olmasından yana tavır takınmıştır. Birey eğitimini toplumun dışında edinip sonra topluma karışmalıdır (Aypay, 2015). Eğitim politikası, bir devlet veya sivil toplumda bireylerin beslenme, sağlık, çalışma gibi insani hakların gerçekleştirilmesi ve geliştirmesinin yolunu açmaktadır. Yeterli eğitim imkanlarından yararlanmayan bireylerin uygun bir işte çalışması da zorlaşmaktadır. Dolayısıyla devletlerin eğitim politikaları o devlete mensup bireylerin bir çok olanağı gerçekleştirilmesi ve geliştirmesine olanak sağlamaktadır (Düger, 2022:99). Eğitim politikalarının temel dayanakları eğitime ayrılan bütçe ve bunun nasıl dağıtıldığı, eğitim programları ve bu programların nasıl ile ne ölçüde uygulandığına yönelik geniş erimli uygulamalardır (Kerr, 1997). Chomsky (1997), eğitim politikaları oluşturulurken bilimsellik, kapsamlılık, esneklik, tutarlılık, eğitimin tüm paydaşlarının katılımı sağlanması gibi prensiplerin göz önünde bulunması gerektiğini ifade etmiştir (Göktaş, 2017:11). Eğitim ile ilgili karar alma süreçlerinde güç ve iktidar mücadeleleri ile toplumun tercihlerinin yönlendirilmesi esas alınmaktadır. Eğitim politikası, kişi ve şartlara göre değişik olabilmektedir. Dolayısıyla eğitim politikası, güç kullanımı, tartışma, müzakere gibi yöntemlerle toplumların hayatlarına nüfuz etmektedir (Korumaz, 2017). Eğitim politikasının temel önceliklerinden bir başkası da çeşitli eğitim ve öğretim programları ile öğrenci merkezli, yaparak ve yaşayarak öğrenme ile mesleki uygulamanın yoğunlaştırılmasıdır. Eğitim ile ilgili alınan politika (aslında anlayış demek daha doğru olur) siyaset üstü olması ve hükümetlerin ömrü ile değil toplumun ihtiyaçlarına binaen oluşturulması gerekmektedir. Toplumsal yapının temel birleşenlerinden olan eğitimin kapsayıcı, eşitlikçi, çözüm odaklı, çağın gereklerine uygun, uzun vadeli, öğrenci merkezli, yetki devrine dayalı bir formatta düzenlenmesi gerekmektedir. Yasal mevzuatın da söz konusu düzenlemelere uygun revize edilmesi şeklinde bir devlet politikasının geliştirilmesi eğitimin çağdaş hüviyetini almasını sağlayacaktır. Devletler veya yöneticiler misyonlarının gereği olarak bir plan hazırlarlar ve bu plana sadık kalarak yönetsel süreçlerini ilerletirler. Bu bakımdan eğitim olgusu da plan, program, dağıtım, paylaşım gibi aşamalardan geçerek sistematik bir düzene oturmaktadır. Bu aşamaların hepsi eğitimde kavrayış ya da anlayış yaratır ve biz buna devletlerin eğitim politikası demekteyiz. Devletlerin eğitim politikasının olumlu ya da olumsuz yansımaları toplumların geleceğini belirginleştirmektedir. Dolayısıyla güç ve yetkiyi elinde bulunduran karar sahipleri eğitim ile ilgili siyasetleri belirlerken toplumun gelecek tercihlerini göz önünde bulundurmaya zorundadır. Aksi takdirde yanlış karar ve siyasal süreçlerin sonunda toplumların geleceği sağlıklı bir zemine ilerlemeyecektir. Eğitim politikası sadece kamusal (okul, öğretmen, öğrenci ve hukuksal) bazda ele alınmamalıdır. Ayrıca, eğitim politikasının toplumsal ve ekonomik yönünün de ele alınması gerekmektedir. Sonuç olarak eğitim politikasının arka planında kurum, uygulama, amaçlı ve detaylı eylemlerin bütünü bulunmaktadır. Söz konusu eylemler değişik bağlam ve seviyelerde geniş bir perspektif ile gerçekleştirilmektedir (Clarke vd., 2000). Bir ülkede bireyler, eğitim politikaları aracılığıyla insan haklarına muhalif ve zararlı düşüncelerden kurtulabilirler. Ayrıca, bireyler ve kitleler eğitim sayesinde yaşam hakkını tehdit eden insanlık dışı davranışlara karşı duruş sergileyebilmektedir.

Türkiye'nin eğitim politikasının temelinde, ülkesine bağlı, yurttaşlık bilinci gelişmiş, ülkenin kalkınma ihtiyacına uygun insan gücünü yetiştirmek yatmaktadır. Türkiye'de bir taraftan eğitimin dinamik yanını oluşturan çağa uyma ve yenileşme, öte taraftan toplumun sabit, tarihi yönünü oluşturan kültür aktarma işlevi bulunmaktadır. Bunların yanında Türkiye'de eğitim, toplumu değiştirip dönüştürme maksadıyla, devletin halkını hedeflediği yöne doğru yöneltmek için kullandığı "siyasi kültürlenme-sosyalleştirme" aracı olarak fonksiyon görmektedir. Mamafih Türkiye Cumhuriyeti, tek partili dönemde bu aracı etkin bir

şekilde kullanmıştır. Dönemin politika belirleyicileri okullar, köy enstitüleri, halkevleri ile yeni devletin ilke ve inkılaplarını insanların zihnine yerleştirip özümsetmeye çalışmıştır. Bu politika günümüze kadar devam etmektedir (Balcı, 2022). Türkiye’deki siyasi partiler, ileride iktidara gelirse eğitim alanında atacağı adımları seçim beyannamelerine koyup politika haline getirmektedirler. Bu bağlamda Türkiye’nin eğitim politikası, içinde bulunan zamanın konjonktürü, hükümetlerin yönetim anlayışı ve dünyadaki değişimlerin özelliği ile farklılaşmıştır. Bu bakımdan Türkiye’de eğitim politikası kabaca Millileştirme Dönemi (1923-1938), Hümanistleştirme Dönemi (1938-1950), Amerikalılaştırma Dönemi (1950-1960), Planlı Dönem (1960-1980) ve Neoliberalizm/Küreselleşme Dönemi (1980 ve sonrası) olarak dönemlere ayrılmaktadır (Güler, 2004, 78-115, aktaran: Göktaş, 2017:12). Eğitimde millileştirme döneminde millik, laik, bilimsellik ve cahilliği yok etmeye dayalı eğitim sistemi belirlenmiştir (Çelebi ve Kazancı, 2021:201). Bu dönemde Türk eğitim sistemi Fransa’nın eğitim sisteminin etkisinde kalmıştır (Göktaş, 2017:12). Birinci Meclis tarafından daha kurtuluş savaşı sürerken 1921’de Maarif Kongresi toplatılmıştır. Bu kongre okul ve öğrenci mevcudunu tespit etmek, bu konuda yapılması gereken çalışmaları belirlemek ve eğitime millî bir yön vermek amacıyla toplanmıştır (Kaplukan, 2014:123). Hümanistleştirme döneminde laik eğitime devam edilmiş ve eğitim döneme damgasını vuran çok partili yaşama geçiş gibi hususların etkisinde ilerletilmiştir. Hasan Ali Yücel’in başkanlığında (1938-1946) eğitimde Rönesans dönemindeki gibi kültürel ilerleme, insan odaklı ve dünya eğitimine paralel bir eğitim politikası belirlenmiştir. Bu dönemde tercüme odaları kurulmuş ve Batı’nın eğitim anlayışı özümsemiştir (Giorgetti ve Batır, 2000:41-42). Amerikalılaştırma² dönemi de denilen Demokrat Parti’nin yaklaşık on yıl süren iktidarında partinin tüzüğündeki, *“Tamamıyla demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan içinde maarif nimetini memleketin her tarafına müsavi şartlarla yaymayı temin edecek kanun tasarılarını hazırlıklarımız biter bitmez yüksek tasvibinize arz edeceğiz”* esaslarına dayalı milli, bilimsel ve teknik bilginin yanında manevi değerleri içinde barındıran ve ülkenin her tarafına yayılmış bir eğitim sistemi belirlenmiştir. Bu sistemde din adamları yetiştirecek okulların yanında mesleki ve teknik eğitimin zaruretine vurgu yapılmıştır (Tangülü, 2012:392-393). Planlı dönemde (1960-1980) eğitim tamamen kamusal olup nicel araştırmaların yoğun olduğu, örgün eğitimin yaygın eğitimden öncelikli olduğu bir politika izlenmiştir. Ayrıca parasız ve zorunlu eğitimin yanında mesleki ve teknik eğitimin özendirilmesi, eğitime ayrılan bütçenin artırılması gibi sosyal devlet olmanın gerektirdiği politikalar ön plana çıkarılmıştır (Küçükler, 2012:15-18).

Neoliberalizm/Küreselleşme dönemi denilen 1980 ve sonrası dönemde eğitim piyasa sektörünün bir parçası olarak görülmüştür. Eğitimin de diğer alanlar gibi özelleştirilerek eğitimde fırsat eşitliği yavaş yavaş ortadan kalkmıştır. Böylece özel okul, dersane, vakıf üniversiteleri açılmıştır. Bu dönemde ayrıca Türkiye dışı açılan ve ihracata dayalı rekabetçi ekonomik politikanın yanında eğitimde de özelleştirmeler başlanmıştır. Özel okulların ve üniversitelerin açılması ile buralar para karşılığı diploma veren kurumlara geçişi hızlandırmıştır. Nitekim devlet okullarının parasız olduğunu tartışmalı hale getiren katkı payı, karne parası, üniversitelerde öğrenim harcı vb. uygulamalar toplumsal tartışmaları beraberinde getirmiştir. Neoliberal dönemde devletin küçültülmesi, kamusal yatırımların azaltılmasına bağlı olarak devletin sosyal politikasının azaldığı görülmüştür (Yıldız, 2008:17-19). Buna rağmen Türkiye’de eğitim faaliyetinin tamamen özelleştiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü eğitim özel sektörde geniş alan bulmuş olsa da eğitimin büyük bir bölümü

² Bu dönemde, lisansüstü eğitim görmek için Türk öğrenciler yoğunlukla Amerika’ya gönderildiği için döneme Amerikalılaştırma dönemi denilmiştir.

kamusal alanın içinde yer almaktadır. Bu bağlamda özellikle 21. yüzyılda eğitim alanında devlet destekli bilim ve teknolojiyi önceleyen politikalara önem verilmiştir. Türkiye 21. yüzyılda eğitimin temeline teknolojik ve bilimsel gelişmeleri koyarak ilerlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda Fırsatları ve Arttırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH), Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ) ile 2023 Eğitim Vizyon Belgesi projeleri hayata geçirilerek eğitimde büyük bir revizyon yapılması hedeflenmiştir. Dünya’da da eğitim alanında teknolojik ve bilimsel gelişmeler odaklı projeler yapılmaktadır. Mesela 2002’de Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) iş dünyası, eğitim liderleri ve politika yapımcıları 21. yüzyılın bireylerini hazırlamak amacıyla bir araya getiren P21 (Partnership for 21st Century Learning-21. Yüzyıl Becerileri İçin Ortaklık) oluşumu önem arz etmektedir. Ayrıca EnGauge, Orta-Kuzey Bölgesel Eğitim Laboratuvarı (NCREL) tarafından yeni jenerasyonun öğrenmesi için literatür tarama ve eğitim paydaşlarıyla iş birliği yapılmaktadır. ATCS (Assessment and Teaching of 21st Century Skills) ise birçok ülkeden 250’den fazla araştırmacıyı bir araya getirerek beceri temelli sınıf ve müfredat oluşturmayı amaçlamaktadır (Hamarat, 2019). Bu çalışmaların hepsinin amacı, gelişen ve dönüşen dünya sistemi içinde eğitimi hak ettiği en iyi noktalara taşımaktır. Eğitim alanında yapılan araştırmalar ortaklık ve farklı fikirlerin tartışılmasına dayanmasının yanında yeni yol ve yöntemler de belirlemektir. Türkiye’nin 2023 Vizyon Belgesinde eğitim kalitesinin artırılması, ölçme ve değerlendirmede etkinlik, öğrencilerin sosyo-kültürel ve sportif etkinliklerini arttırmanın yanında eğitim sisteminin öğrenci üzerindeki baskısını azaltmaya yönelik ilkeler belirlenmiştir. Mesleki eğitim de ise sektörlerle işbirliği, üretim, rehberlik, dijital dönüşüm, kredi sağlama, mezunlara sertifikalı eğitimlerin verilmesi gibi imkanların sağlanacağından söz edilmiştir (2023 Eğitim Vizyon Belgesi, 114-115). 2014 yılından sonra Talim Terbiye Kurulu kararı ile eğitimde yapılandırıcılık ön plana çıkarılarak öğrenci merkezli eğitime önem verilmiştir. Böylece aktif öğrenen modeli ile yaparak-yaşayarak öğrenmenin yanında araştıran, eleştiren, sorgulayan öğrenci profili öncelenmiştir. Türkiye’de 1920’li yıllarda başlayan ilmiye heyetleri, eğitim şuaraları ile başlayan ve farklı zamanlarda yapılan çalıştay, sempozyum vb. akademik toplantılarla devam eden eğitimin geliştirmesi süreci, ülkenin kalkınmasında temel etken olan eğitimin istenilen seviyeye ulaştırılmasını amaçlamaktadır. Türk eğitim politikalarının özünü; demokrasiyi özümsemiş, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, dış dünyaya, evrensel değerlere ve yeni düşüncelere açık, kişisel sorumluluk duygusu ve toplumsal duyarlılığı gelişmiş, bilim ve teknoloji üretimine yatkın, beceri düzeyi yüksek insan gücünün yetiştirilmesi oluşturmaktadır (Göktaş, 2017:14-15). Eksikliklerine rağmen eğitim bu temel üzerinden şekillenerek devam etmektedir.

Bulgular: Meslek Liselerinin Bu Günü ve Geleceği

Bu çalışma için toplamda 15 derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerde elde edilen veriler aşağıya çıkartılmıştır.

Bu çalışma için yapılan ilk görüşmede meslek liselerine gelen öğrencilerin başarılarının çok düşük olmasından ve bu öğrencilerin meslek liselerinde okurken gönülsüz olduklarından söz edilmiştir. Dolayısıyla, akademik başarısı düşük öğrencilerin sağlıklı düşünmesinin ve bu anlamda gelecek tercihinde bulunmasının güç olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca meslek liselerinden mezun olunca iş olanağı olmayacağını düşünen öğrenciler çareyi yükseköğretim okumakta bulmaktadır. Fakat öğrenci meslek lisesinde yükseköğretim sınavlarına yönelik dersler almadığı için öğrencinin YKS (Yükseköğretim Kurumları Sınavı) sınavındaki başarı düzeyi çok düşük olmaktadır.

“Günümüzde meslek liselerine gelen öğrencilerin akademik başarıları çok düşüktür. Meslek liselerine gelen öğrenciler düşük puanla ve herhangi bir amaç gütmekten gelmektedir. Bu bakımdan akademik performansı düşük olan öğrencilerde okuma, kavrama azmi az olduğu için geleceğe yönelik planlamaları da olmamaktadır. Mesela benim görev yaptığım meslek lisesinde açıcılık, çocuk gelişimi, bilişim ve güzellik bölümleri vardır. Bu bölümlerden sadece açıcılık

bölümünde okuyan öğrencilerin iş bulması olasıdır. Diğer bölümlerde iş bulmak zor olduğu için öğrenciler bu bölümlere istekli olmadığı gibi öğrencilerin başarı oranı da çok düşüktür. Öte yandan meslek lisesinde üniversite sınavlarına yönelik fen, matematik ve Türkçe dersleri çok az okutulmaktadır. Bundan dolayı meslek lisesinden mezun olan öğrencilerin üniversite sınavını kazanma oranı çok düşüktür. Bu sorunların çözümü daha ortaokulda öğrencilerin yeteneklerine göre meslek eğitime yönlendirilmesi ve yerel dinamiklere uygun meslek liselerinin açılmasıdır. Gerek Türkiye devleti ve gerekse özel sektör eliyle yeni iş alanlarının açılması ve buna uygun meslek eğitiminin verilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak ilgili alanda eğitim gören öğrenciler geleceğe umutla bakacakları gibi onların başarı düzeyleri de artacaktır.” (G1, 27.05.2023 tarihli görüşme).

Aşağıdaki görüşmede mesleki eğitimde okuyan öğrencilerin üniversite sınavlarına yönelik dersleri yeterince almadıkları için üniversiteye giriş oranlarının düştüğünden söz edilmiştir. Çözüm olarak öğrencilerin meslek eğitime yönlendirilip mesleğini icra edeceği alanların yaratılmasının önemi dile getirilmiştir.

“Meslek liselerinin en önemli handikaplarından birisi üniversite sınavlarında çıkan konulara yeterince ağırlık verilmemesidir. Çünkü meslek liselerinde mesleki dersler ağırlıktadır ve matematik, fen, Türkçe gibi alan dersleri yeterince verilmemektedir. Bana göre mesleklere yönlendirme devlet politikası haline getirilip erken yaşlarda kişinin yeteneklerine göre yapılmalıdır. Meslek lisesi mezunlarının atama veya istihdam alanları da genişletilmelidir. Meslek yönlendirilmesi okulların rehber öğretmenleri nezaretinde yapılmalıdır. Mesleki eğitime öğrenci, öğretmen ve okul birlikte rasyonel bir şekilde karar vermelidir. Aksi takdirde liselere geçiş sınavında herhangi bir puan almayıp boşta kalan öğrencilerin sığınma alanı olan meslek liseleri daha da işlevsiz hale gelecektir.” (G2, 27.05.2023 tarihli görüşme).

Aşağıdaki görüşmede, meslek liselerinin Türk eğitim sistemi içindeki önemi dile getirilmiştir. Fakat bu görüşmeye göre 1999 yılında dönemin Genel Kurmay ikinci başkanı Çevik BİR'in emri ile Yüksek Öğretim Kurumuna (YÖK) gönderilen yazıda meslek liselerinin yükseköğretime geçişini engellemek için getirilen katsayı uygulaması meslek liselerine de olumsuz etkide bulunmuştur. Bu yazı üzerine, YÖK tarafından genel liselerin yerleştirme puanları 0.8 katsayı ile hesaplanırken, meslek liselerinden mezun öğrencilerin puanı alanı dışındaki tercihlerde 0.3 katsayı ile çarpılıp bu öğrenciler dezavantajlı duruma düşürülmüştür. 1998 yılında ortaöğretim öğrencilerinin %43'ü meslek liselerini tercih ederken, katsayı psikolojik bir engel oluşturmuş ve meslek liselerine olan talep düşerek 2003'te bu oran %28'e kadar gerilemiştir (Bulut, 2009). Aşağıdaki görüşmede görüşmeci, Türk eğitim sisteminin ortaokul ve lise kısmının yeniden ele alınıp meslek liselerinin ortaokuldan başlanarak bireyin ilgi ve yeteneklerine göre revize edilmesi gerektiğinden söz etmiştir. Özellikle mevcut sistemde ülke genelinde tüm öğrencilerin %10'unu esas alan bir sınav sistemi olduğundan söz edilmiştir. Çözüm olarak, Anadolu, fen ve düz liselerin kapatılıp bunun yerine tüm lise eğitimlerinin meslek lisesine dönüştürülmesi olarak görülmüştür. Ortaokulda yapılacak sınavla, öğrenci yeteneğine göre bir liseye kayıt olduğunda dört yıl lise eğitimi ve bunun yanında aynı alanda dört yıl üniversite eğitimi olarak çok daha yetkin hale geleceğinden söz edilmiştir. Böylece iş ve istihdam alanları genişleyeceği ülkenin bu yönlü politikalar geliştirmesi gerektiği dile getirilmiştir.

“Bana göre 1999 yılında getirilen katsayı uygulaması ile meslek liseleri eski etkinliklerini kaybetmişlerdir. Meslek liselerinden mezun olan en başarılı öğrenciler bile bitirdiği alanın

dışında tercih yapamamışlardır. Mesela puanı en iyi hukuk fakültesine yeten bir öğrenci, katsayı uygulamasından dolayı bu bölümü tercih edememiştir. Meslek lisesi öğrencilerinin tercih edebilecekleri üniversite bölümleri sınırlı olmakla birlikte bu liseleri tercih eden öğrenci sayıları fazlaydı. Bu bakımdan sınırlı olan üniversitelerdeki mesleki bölümlere de herkes yerleşememiştir. Dolayısıyla kaliteli öğrenciler zorunlu tercihlerde bulunmuşlar ve istediği bölümü tercih edememiştir. Bu sefer düz liselerden mezun olan ve başarı düzeyi düşük öğrenciler üniversitelerin iyi bölümlerine yerleştirilmiştir. Oysa eskiden meslek liselerinden mezun olan başarılı öğrenciler hukuk, tıp, mühendislik gibi en iyi bölümlere girmişlerdir. 2010 yılında meslek liselerinde katsayı uygulamasına son verilmiştir fakat bu düzeltme tahrif edilmiş eğitim sistemine yeterince çare olmamıştır. Bu gün meslek liselerine gelen öğrencilere karşı olumsuz bir algı oluşmuştur ve buralara gelen öğrencilerin başarı düzeyi düşük görülmektedir. Bu okulları tercih eden öğrenciler herhangi bir yere yerleşemeyen öğrencilerdir. Meslek lisesi müfredatında YKS'ye hazırlık dersleri çok az iken meslek dersleri yoğunluktadır. Sonuç olarak katsayı uygulamasının kaldırılmasından sonra da değişen bir şey olmamıştır. Çözüm ise düz ve Anadolu liselerinin kapatılması ve tüm liselerin meslek lisesine dönüştürülmesidir. Mesela Sağlık meslek lisesine giden bir öğrencinin tıp fakültesini tercih etmesi sağlanmalıdır. Mühendisliğe yönelik liseler olsun bu alanda kendini yetiştirmek isteyen öğrenci ilgili bölümün sınavına girip lisede mühendislik eğitimi alıp dört yıl da fakültede bu alanda ihtisas gördüğünde çok daha kaliteli bir mühendis yetişebilir. Ülkemizin nüfus yoğunluğu göz önüne alındığında sınavlar olacaktır. Ama bu sınavlar, öğrencinin yetenek ve eğilimlerine göre yapıldığında herkes istediği alanda daha başarılı olacaktır. Bir öğrenci sağlık meslek lisesinden mezun olduktan sonra tıp fakültesi tercihinde o öğrenciye ek puan³ verilmelidir. Devlet yeni bir politika belirleyip bu şekilde öğrencinin asıl gitmek istediği yere gitmesini sağlayabilir. Günümüzde öğrenci fen lisesini bitirip tıba girdiğinde her şeye sıfırdan başlıyor ve yeterince başarı gösteremiyor. Tıp'tan mezun olan bir öğrencinin bilgisayar ve kitabını elinden alırsanız yapabileceği bir şey kalmayacaktır. Oysa öğrenci lisede sağlık, fakültede tıp ve sonra da bunun yüksek ihtisasını yaparsa çok daha kaliteli doktor olarak yetişebilir. Bu örnek diğer tüm alanlar için de geçerlidir. Fakat mevcut sınav sistemi sadece toplam öğrencilerin %10'u üzerinde teşkil edilmiş geriye kalan %90 işsiz kalmaktadır. Eğitimin temel handikabı budur. Bu sistemle öğrencilerin büyük çoğunluğu kaderine razı olmaktadır. Belki bunların içinden çok kaliteli mühendis, doktor ve öğrenci çıkacaktır. Yani sistemin sıfırdan revize edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla farklı yeteneğe sahip öğrenciler aynı hedefe yönlendirilmektedir ve dolayısıyla sınav endeksli sistemde başarı oranı düşüktür. Mesela sosyal bilimlere yönelik bir liseden mezun olan bir öğrenci mesleğine çekirdekten başlayıp sekiz yılın sonunda alanının en iyisi olacaktır. Ticaret liselerinde adalet bölümü okuyan bir öğrenci fakültede ise hukuka giderse çok daha nitelikli bir avukat olarak yetişir. Bazı öğrenciler, bazı bölümlerin geleceğinin olmamasından dolayı o bölüme uzak kalabilmektedir. Ülkemizde hiçbir bölümün -buna tıp da dahil- gelecekte istihdam yaratıp yaratmayacağı belli değildir. Ama artık kamu mantığının kalkıp bireyin özel alana yönlendirilmesi gerekmektedir. Mesela eskiden memlekette dört avukat vardı ve bunlar çalışıyorlardı, bu gün kırk dört avukat var ve onlar da çalışıyorlar. Liseden hukuk eğitimi almadan hukuk fakültesine geçen bir öğrencinin hocanın "hukuk nedir?" sorusuna cevap verememesi kadar komik bir şey yoktur. Bu gün baktığımızda her mahallede bir lise var ve

³ Şu hususu dile getirmek önemlidir ki hali hazırda meslek liselerinden mezun olan öğrenciler alanında bir önlisans programını seçtiklerinde Ortaöğretim Başarı Puanına (OBP) göre belirli bir ek puan alabilmektedir. Meslek lisesi yöneticileri ile yapılan görüşmelerde, bu puanın alanında tercih yapan öğrencilerin hepsine lisans eğitiminde de verilmesi gerektiğinden söz edilmiştir.

bunlar adrese dayalı öğrenci almaktadır. Bu liselerde mezun olan öğrencilerin çoğunun kendilerine ve topluma kattıkları hiçbir katkı yoktur. Fen liselerini kazanamayan öğrencilerin hepsi mahalle okuluna gitmektedir. Anadolu liselerinin hiçbirinin başarı oranı istenilen seviyede olmadığı gibi oralardan arta kalan öğrenciler meslek liselerine girmektedir. Avrupa’da iş bulan veya istihdam olanlar meslek lisesi çıkışlı öğrencilerdir. Mesela aşçılıkla ilgili bir ilana dışardan belge almış alakasız bir kişi girmektedir. Günümüzde aşçılık ve güzellik bölümleri fakültede aynı bölüm okuyarak kendilerine parlak bir gelecek kuracaklardır. Bana göre düz liselerinin kapatılması, her alanda meslek liselerinin kurulması durumunda Türkiye her alanda yetişmiş ve proje üreten insan kaynağını elde edecektir. Yerel dinamiklere göre mesleki alanların açılması önem arz etmektedir. Öğrencilerin sadece devlet kapısına umut bağlamadan eğitimini alıp kendi işini kurması gerekmektedir. Mesela güzellik alanında mezun olan bir öğrencinin işini kurması çok mantıklı bir şeydir. Hasılı lisede okunan bölüme uygun fakültenin okunması gerekmektedir. Düz lise kapatılınca herkes bir meslek sahibi olacaktır. Elbette Türkiye gibi genç nüfusunun çok olduğu bir ülkede özel sektörün önü açılmalıdır. Tabi okunan bölümler çağın ihtiyaçlarına uygun olmalıdır. Bana göre elektrik, inşaat, tarım vb. mesleklerin hepsine her zaman ihtiyaç duyulacağı gibi bu alanda kendini yetiştirmiş insanlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi takdirde mevcut eğitim politikası ile meslek liselerinde kaliteli birey yetiştirilmesi mümkün değildir. Bir öğrenci dört yıl lise ve dört yıl fakültede mühendislik okursa bu öğrencinin ülkenin kalkınmasında önemli katkısı olacaktır. Ortaokulda okuyan öğrencilerin başarısı ve ilgi alanı tespit edilip buna göre öğrencinin yönlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye’de sınavsız bir sistem olamaz çünkü binlerce öğrenci var. Çözüm mesleki sınavların yapılmasıdır. Sosyal bilimler, sağlık bilimleri, teknik bilimler vb. alanlarda mesleki sınavlar yapılmalıdır. Şuandaki mesleki eğitim sisteminin sorunları ancak bu şekilde çözülebilir. Ayrıca liselerin birinci ve ikinci yıllarında bölümler arasında geçiş yapabilmelidir” (G3, 27.05.2023 tarihli görüşme).

Aşağıdaki görüşmede, Türkiye’deki mesleki eğitimin avantajları dile getirilmiştir. Mesleki eğitimin başarılı öğrencilerin tercih edebilecekleri ve gönüllü okuyabilecekleri bir meslek alanı haline getirilmesinin yol ve yöntemlerinden söz edilmiştir. Ayrıca, 2009 katsayı düzenlemesinin meslek liselerinde yarattığı tahribat ve bunun düzeltilmesi ile meslek liselerinin mevcut durumundan söz edilmiştir. Fakat katsayı uygulamasının 2010 yılında kaldırılmasına rağmen meslek liselerinin bu süreçten önceki yetkinliklerini yakalamadığı kaydedilmiştir.

“Ben bir meslek lisesi mezunu bir birey ve aynı zamanda öğretmenlik mesleğimi de genelde meslek liselerinde icra etmiş bir eğitimci olarak Türkiye’nin farklı illerinde çalıştım. Meslek liselerinin kuruluşunu tarihi 13. yüzyıla dayanmaktadır. Meslek liselerinin kuruluş felsefesinde sanayi, tarım, turizm, teknoloji alanına ara eleman yetiştirmek vardır. Meslek liseleri açıldığı yıllarda sınavla en başarılı öğrenciler alan okullardı. Sağlık meslek liseleri, tarım meslek liseleri, ticaret meslek liseleri, turizm meslek liseleri başta olmak üzere yurdun tamamında meslek liseleri açılmıştır. Bu liselerin temelinde matematik ön plana çıkmaktadır. Demek ki söz konusu liselere başarılı öğrenciler alınmıştır. 1998-1999 yılındaki politikaların etkisi ile tüm meslek liseleri adeta ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. Bu politikanın amacı, İmam Hatip liselerinde mezun olan bireylerin üniversite okumasına engel olmaktır. 2010 yılından itibaren yapılan düzenleme ile katsayı uygulamasına son verilmiştir. Bununla beraber imam hatip liseleri çoğaldı ve bu alanda istihdam da arttırıldı fakat diğer meslek liseleri için bunu demek mümkün olmamıştır. Yani tüm meslek liseleri ve imam hatip okulları

birlikte cefa çektiler fakat meslek liseleri sefa çekemediler. Yani 2009 sürecinden sonra meslek liselerine rağbet eskisi gibi olmadığı gibi sanayi de ara elemana çok ihtiyaç duyulmakla birlikte istihdam da azalmıştır. Bunun temel sebebi meslek liselerine gelen öğrencinin niteliksiz ve gönülsüz olmalarıdır. Öğrenci meslek lisesini eskisi gibi gelecek tercihi ön plana çıkarmadığı gibi bu yönlü kendini yetiştirme gereği de görmemektedir. Son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı sanayiye ara elaman⁴ temin etmek için meslek liselerine her türlü imkan (bina, ekipman, atölye vb.) tanımıştır. Fakat elek altı dediğimiz ve liselere geçiş sınavlarında belirli bir başarı elde etmeyen öğrenciler meslek liselerine gelmektedir. Biz toplumsal olarak tarım, sanayi, sağlık vb. alanlar başta olmak üzere meslek liselerinin önemini kavramalıyız bunun yanında devletin meslek lisesi politikalarının ciddi anlamda revize etmesi gerekmektedir. Aslında iş yaşamının her alanında meslek elemanına ihtiyaç vardır buna mukabil işsizlik de çoktur. Sanayi nitelikli meslek elemanı bulamıyor sebebi ise meslek liselerinden mezun olan insanların alanında kendilerini iyi yetiştirmemiş olmalarıdır. Meslek liselerinde okuyan öğrencilerin iyi yetiştirip sanayi ve eğitim camiası işbirliği ile istihdam edilmesinin önü açılmalıdır. Bana göre liselerdeki eğitim üniversitelerdeki eğitimden çok daha niteliklidir. Mesela sağlık lisesini bitiren bir öğrenci çok iyi bir hemşire olabiliyor, Endüstri Meslek Lisesi elektrik bölümü mezunu bir öğrenci piyasada işini rahat yapabilmektedir. Örnek vermek gerekirse Avrupa'nın sanayisi ve teknolojisi meslek liseleri üzerinden şekillenmektedir. Bizde meslek liselerinden mezun olan öğrenciler çok olmakla birlikte istihdam alanı kısıtlıdır. Çünkü her ilde aynı türden meslek lisesi bölümünün olması sorunludur. Örneğin bir ildeki tüm meslek liselerinde teknoloji bölümünün olması dezavantajdır çünkü bu durum piyasaya çok sayıda niteliksiz bireyin çıkmasına sebebiyet vermektedir. Oysa bir kentin teknoloji ihtiyaçlarına göre nitelikli eleman yetiştirilmesi hem nitelikli ara elemanın yetiştirilmesi hem de işsizliğin önüne geçmesini sağlayacaktır. Şu anki meslek liselerindeki mantık, çocuğun okulda ve dışarıdaki olumsuz faaliyetlerden uzak tutulmasını sağlamaktadır. Meslek lisesi mezunlarının sadece yerel bantta değil de ülke geneli ve hatta yurtdışında mesleğini icra etmek için nitelikli eğitim almış öğrenciler olması gerekmektedir. Türkiye'nin batısında okul ve sanayi işbirliği ile öğrenciler yetiştirilmektedir ve bu anlamda nitelikli gelişen bireylerin istihdam oranı artmaktadır. Fakat Hakkari gibi küçük yerlerde istihdam oranı kısıtlıdır fakat öğrenci verilen eğitime göre kendini geliştirerek büyük kentlerde iş bulabilir. Sonuç olarak meslek liselerinin ortaokul kısmı açılıp öğrenci yeteneklerine uygun yönlendirilip liselerde de meslek liselerine devam ettirilerek toplumun 'mesleksiz yığınlarından' kurtulması gerekmektedir. Elbette üniversite öğrenimi gereklidir ama meslek liseleri de çok gereklidir. Ortaokullardaki iyi bir yönlendirme ile toplumun ihtiyaçlarına yönelik uygun ara eleman yetiştirilmelidir. Uygulamalı alanlar geliştirilip yükseköğretimin yükü de azaltılmalıdır. Mesela bir ülkedeki tüm insanların üniversite mezunu olduğunu düşünürsek o ülkenin sanayisi ilerlemez. Ben zaman zaman meslek lisesindeki öğrencilerimi meslek eğitimini yerinde görmeleri için Avrupa'ya götürdüm ve orada iyi bir mesleki eğitim gören insanların sanayi ve teknolojinin temel dinamiği olduğunu ve ayrıca bu insanların

⁴ Ara elaman, meslek liseleri, meslek yüksekokulları ve halk eğitim merkezlerinde yetişip mezun olan öğrencilere denilmektedir.

büyük çoğunluğu da mühendislik alanında çalıştığını gözlemledim. Yani bizim ülkenin de meslek liselerini her bakımdan iyileştirmek için daha nitelikli adımlar atıp bu alanı cazip hale getirmesi gerekmektedir” (G4, 05.06.2023 tarihli görüşme).

Aşağıdaki görüşme sağlık meslek lisesinde çalışan bir eğitimci ile yapılmıştır. Bu görüşmeciyeye göre sağlık meslek liselerinin eskisi gibi rağbet görmemesinin nedeni bu alanda lisans programlarının açılması ve liseden mezun olan öğrencilerin istihdam oranlarının düşmesidir.

“Meslek liseleri eskisi gibi rağbet görmüyor çünkü bu liselerden mezun olan öğrencilerin iş bulma kaygıları yoğun olmaktadır. Eskiden endüstri meslek veya ticaret meslekten mezun olan bir öğrencinin istihdam kaygısı yoktu fakat günümüzde bu kaygı çoktur. Mesela eskiden sağlık meslek lisesinden mezun olan bir öğrenci sağlık kurumlarına hemen atanabilmekteydi. Günümüzde bu olanak ortadan kalkmıştır, bunun temel nedeni ise meslek lisesinden mezun olan bir öğrencinin eskisi gibi hemşire değil de yardımcı hemşire olarak mezun olmasıdır. Hemşire yardımcısının atanması çok güçtür çünkü atamalarda dört yıllık hemşirelik bölümü mezunlarına öncelik verilmektedir. Eğer üniversitedeki hemşirelik bölümüne geçişte lisede sağlık bölümü okumuş öğrencilere ek puan verilirse ve sağlık liselerinde YKS'ye hazırlık dersleri arttırılsa söz konusu sorun kısmen çözülebilebilir. Oysa farklı liselerden mezun olan öğrencilerin hemşirelik bölümüne yerleşmesi hem bu alandaki kaliteyi azaltmaktadır hem de büyük bir işsiz ordusu oluşturmaktadır. Sekiz yıl sağlık alanında eğitim görmüş bir öğrenci alanında çok yetkinleşir. Öte yandan sağlık lisesini bitiren bir öğrenci alanındaki anestezi, laboratuvar, anatomi, acil sağlık vb. bir bölümde önlisans yaparsa daha isabetli olur fakat bu öğrencilere ek puan verilmesi gerekir. Buna rağmen ben meslek liselerinde mezun olan öğrencilerin çok kaliteli eğitimden geçtiklerini düşünüyorum fakat eskisi gibi liseyi bitirenler istihdam olamadıkları için bu liseler tercih edilmiyor. Biz belirli bir kontenjan açarak ortaöğretim başarı puanına (OBP) ve LGS'ye göre öğrenci alıyoruz ama fen ve üniversiteye hazırlık derslerinin yoğun olduğu iyi liselere yerleşemeyen öğrenciler sağlık lisesini tercih etmektedir. Mevcut sağlık liselerinde mezun olan öğrenciler istihdam olanağı bulamayınca özel sektörde asgari ücretlerle ve en ağır koşullarda iş bulursa da bu durum yeterli istihdam sağlamamaktadır. Biz öğrencilerimize meslek ağırlıklı dersler veriyoruz dolayısıyla bu eğitim ile YKS'ye hazırlık sadece DYK (Destekleme ve Yetiştirme Kursları) bazında kalabiliyor. Bu eğitim de bir öğrenciye üniversite sınavını kazandıracak kadar yetkin olmamaktadır. Sağlık lisesi mezunlarının alanında tercih yaparken ek puan alması önem taşımaktadır. Sağlık alanında eğitimin ortaokuldan başlaması gerektiğini düşünmekteyim. Günümüzde sağlık liselerinden mezun olan öğrenci sayısı her yıl katlanmaktadır buna mukabil istihdam oranları düşmektedir” (G5, 06.06.2023 tarihli görüşme).

Aşağıda verilen görüşmede, görüşme yapılan kişinin bir özel meslek lisesi yetkilisi olduğu için meslek liselerinden mezun olan bir öğrencinin iyi imkanlarla yetiştirilerek gerek kamu ve gerekse özel sektörde iş bulabileceğini aktarmaya çalışmıştır. Bu anlamda meslek liselerinin sağlık bölümlerinde öğrencilerin diğer liselere göre avantajlı olduğu dile getirilmiştir.

“Mustafa KOÇ'un şu veciz sözü ile ifade etmek istersek ‘meslek liseleri memleket meselesi’ sloganı ile meslek liseleri açılmıştır. Bana göre meslek liseleri 1980-1990'lı yıllara kadar iş ve istihdam noktasında çok popüler olmuştur. Oysa sözü

edilen tarihlerden sonra kamu kurumlarının özelleşmesi ile mesleki alanlar da daralmıştır. Meslek liseleri içinde en öne çıkan sağlık meslek liseleridir fakat bunlar da hemşire yardımcısı gibi kadrolar açmaktadır, hemşire kadrolarına da dört yıllık fakülte mezunları atanabilmektedir. Hemşire yardımcısı atamaları İş Kurumu üzerinden yapılıyor tabii kontenjanları kısıtlıdır. Üniversite sınavlarının önlisans kısmında sağlık mezunu bir öğrenci kendi alanını seçerse ek puan alabiliyor. Sağlık meslek liselerinde biyomedikal gibi yeni alt bölümlerin açılması iş ve istihdam oranını arttıracaklarını düşünüyorum. Meslek liselerinin temel amacı sağlığa, sanayiye, teknik alanlara ara eleman yetiştirmektir. Bunun yolu da meslek lisesinde öğrencilere kendilerini iyi yetiştirebileceği imkanlar tanımaktır. Özel sağlık liselerinin bu imkanı yarattığını söyleyebilirim. Sağlık meslek liselerinin Türkiye'deki diğer liselere göre öğrencileri daha fazla çektiğini, öğrenci tercihleri içinde olduğunu söyleyebiliriz. Bana göre eğitim işinin kurumsallaşması gerekir, ülkenin eğitim politikasının hükümetlerin veya bakanların değişmesi ile değişmemelidir. Kurumsallaşmış bir eğitim sistemi içinde kaliteli ve geleceğe güvenle bakabilen öğrenciler çıkacağına inanmaktayım. Ben özel bir lisenin yetkilisiyim ve biz öğrencileri sınavla almıyoruz fakat okulumuza gelen öğrencileri seviyelerine göre farklı sınıflara yerleştirip ona göre eğitim veriyoruz. Özel okulda eğitim imkanları daha iyidir. Meslek liseleri mahalle okulu konumuna geçmiştir fakat biz diğer mahallelerdeki öğrencilerin gelebileceği bir lise profili yaratmışız. Özel sağlık lisesinin amacı, sağlık programı okumak isteyip fakat devletin sağlık lisesine yerleşemeyen öğrencilere imkan tanımaktır. Bu imkan tanındığı zaman bir sağlıkçı önlüğü giyen bir öğrencinin hayata bakış açısı değişir ve eğitime yönelik motivasyonu da artmaktadır” (G6, 09.06.2023 tarihli görüşme).

Aşağıda verilen görüşmeye göre, meslek liseleri toplumsal anlamda çok önemli olmakla birlikte günümüzde öğrencilerin mezun olduktan sonra kamu alanında çalışmak istemelerinden dolayı iş ve istihdam oranının düşüklüğü ifade edilmiştir. Çünkü meslek liselerine verilen önem eskiye göre düştüğü için meslek lisesinden mezun öğrencilerin üniversitelere ciddi bir yönelimi olmaktadır. Bu durum da içinde ciddi problemler barındırmaktadır. Görüşmede bu problemlerden birisinin öğrencinin ilgi ve yeteneğine uygun bir üniversite bölümüne yerleşmediği için başarısız olmasından söz edilmiştir.

“Bana göre meslek liseleri eski popülerliğini kaybetmişlerdir. Günümüz eğitim politikası öğrencilerin üniversitelere yerleşmesi üzerine bina edildiği için meslek liselerine olan rağbet azalmıştır. Oysa meslek liselerinin toplumsal ihtiyaca yönelik çok önemli olduğunu düşünmekteyim. Herkesin üniversite okuma imkan ve kabiliyeti olmayabilir fakat eğer birey sanat ve zanaat gibi alanlarda lise eğitimini bitirirse bunun üzerinden kendisine bir gelecek inşa edebilir. Tabii Türkiye genç nüfusun çok olduğu bir ülke olduğu gibi bu genç nüfusun hepsini istihdam edecek şartlar halihazırda yoktur. Bu durumda ülkenin yeni eğitim politikaları ile olanak yaratması gerekmektedir. Meslek lisesi mezunlarının hedefinde kamu kurumlarından çok özel alan olursa meslek liselerini bitiren binlerce insana iş olanağı sağlanacağı gibi öğrencilerin meslek liselerini tercih etmeleri de sağlanabilir. Sonuç olarak meslek liselerine daha fazla önem verilmesi ve öğrencilerin ortaokuldan itibaren yetenek ve ilgilerine göre yönlendirilmesi gerekmektedir. Bana göre öğrencinin lisede okuduğu alana uygun bir üniversite bölümünde okuması gerekmektedir. Örneğin, bir öğrenci düz lise

mezunu olup üniversitede ilahiyat fakültesine geçtiğinde namaz kılmasını bilmiyorsa bu ciddi bir problem teşkil eder. Sonuç olarak öğrenci, ilgi ve yeteneklerine göre keşfedilip ona göre lise ve üniversite öğretimine yönlendirilmelidir. Ülkede binlerce insan lise ve üniversitede mezun oluyor fakat bunların iş ve istihdam olanağı bulamaması toplumda ciddi problemlere neden olmaktadır” (G7, 09.06.2023 tarihli görüşme).

Aşağıdaki görüşmede de meslek liselerinin olumsuz yönleri üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Ayrıca meslek liselerinden mezun olan öğrencilerin yükseköğrenim oranlarının düşük olmasından söz edilmiştir.

“Meslek liselerini, genel olarak düşük profile sahip öğrencinin yerleştiği, eğitim-öğretim ortamının etkin olarak kullanılmadığı, meslek öğretmenlerinin yeterli özveriyle çalışmadığı, okul idaresinin yeteri kadar desteklenmediği okul türü olarak değerlendiriyorum. Meslek liselerinin bugünü düne göre daha iyi olsa da yeterli değildir. Çağa, ülkeye, bölgeye göre gerekli mesleki alanlar doğru seçilememekle birlikte etkin kullanılmamaktadır. Meslek liselerinin en önemli avantajı öğrenci genç yaşta mesleğin gereklerini öğrenmekte, az da olsa iş hayatına atılmaktadır. Fakat öğrenci mezun olduktan sonra ona gerekli takip ve destek verilmediği için farklı iş alanlarına kaymaktadır. Öğrenciler dezavantajlı olarak YKS gibi sınavlarda başarı gösterememektedirler. Bununla beraber özellikle meslek lisesinden mezun olup iyi fakültelerde okuyan öğrenci sayısı çok çok azdır. Çünkü okul ortamında meslek dersleri çokluğundan dolayı öğrenci genel kültür derslerine odaklanamamaktadırlar. Böylece meslek liselerine rağbet düşük düzeydedir. Genelde yüksek puanlı lise türlerine yerleşemeyen öğrenciler dışarıda kalmamak için meslek liselerine yerleşmektedir” (G8, 18.06.2023 tarihli görüşme).

Aşağıdaki görüşmede genel olarak meslek liselerinin sorunlarından söz edilmekle birlikte bu sorunlara yönelik çözüm önerileri de sıralanmıştır.

“Meslek liseleri günümüzde rağbet edilmeyen okullardır. Bunun nedeni genel anlamda akademik olarak düşük seviyede olan öğrencilerin yerleştiği okullar olmasıdır. Matematik, Fen ve Türkçe gibi derslerde başarı gösteremeyen öğrenciler veya bir meslek dalına ilgi duyan öğrenciler meslek liselerini tercih etmektedir. Devlet, meslek liselerini uygun bir politikayla daha iyi yerlere getirebilir. Öğrencilerin iş ortamında bulunmaları sağlanmalı, usta-çırak ilişkileri, üretim gibi faaliyetlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Meslek liseleri ülke ekonomisine az da olsa katma değer sağlamaktadır. Meslek lisesi mezunu öğrencilerin diğer liselere oranla üniversite sınavlarını kazanma oranları çok düşüktür. Bu liselerde mezun olan öğrencilerin kendi işini kurmaları da desteklenmelidir. Kentin özelliklerine göre meslek alanlarının açılması elzemdir. Günümüzde meslek lisesi mezununun iş bulma imkânları kısıtlıdır. YKS ile yerleşme oranları düşüktür. Çözüm olarak meslek liselerinde her yerelin şartlarına uygun alanların açılması gereklidir. Teknik alan sayısının artırılması, puanla öğrenci alımı, okulların ekonomik açıdan desteklenmesi, üniversiteye girişte avantajlı katsayı uygulaması, idarecilerin yetkilerinin artırılması gerekmektedir” (G9, 18.06.2023 tarihli görüşme).

Aşağıdaki görüşmelerde meslek liselerinin ülke geleceği açısından önemli olduğu dile getirilmenin yanında meslek liselerinin tercih edilmesi durumunda öğrencinin elde

edebileceği avantajlar sıralanarak bu liselere yönelik olumlu bir çerçeve çizilmiştir. Ayrıca meslek liselerindeki bölümlerin günümüzde sanayi ve iş alanlarının ihtiyaçları bağlamında açılmasının gereklerinden söz edilmiştir.

“Bana göre meslek liseleri bir ülkenin geleceğidir. Meslek liselerinin geri bırakılmasının nedeni katsayı uygulaması olmuştur. Fakat mevcut hükümet bu uygulamayı kaldırıp meslek liselerinden mezun öğrencilerin üniversitelere yerleşmesinin önündeki engelleri kaldırmıştır. Meslek lisesini bitiren bir öğrenci üniversite sınavlarına yoğun bir müfredata tabi tutulmuyor fakat bu öğrenci lise diplomasını eline aldığı zaman teknisyen olarak düz liselerden mezun olan bir öğrenciye göre daha fazla iş bulma şansına sahiptir. Meslek lisesi öğrencisi devlet kurumuna usta olarak girebilmektedir. Meslek lisesinden mezun olan bir öğrenci alanında bazı kurslar alarak usta öğretici olarak kendisini yetiştirdiğinde Halk Eğitim Merkezlerinde kurs açabilmektedir. Son yıllarda MEB tarafından meslek liselerine önemli katkılar sağlanmaktadır. Mesela çalıştığım okulda atölyeler açılmış öğrenci burada bazı eşyalar üretilip hem mesleğinde ustalaşmakta hem de ücret almaktadır. Ücret alan öğrenci ailesi tarafından da değerli görüldüğü için daha önce ‘elek altı’ diyebileceğimiz öğrenciler meslek lisemizi tercih ederken günümüzde yüksek puan alan öğrenciler okulumuzu tercih etmektedir. Bunun yanında öğrenci ürettiği ürünlerin bir karşılığını görünce işine olan bağlılığı artmaktadır. Bir öğrenci, LGS’de iyi bir puan almamışsa ve erken hayata atılmak istiyorsa meslek lisesini tercih etmesi çok mantıklıdır. Meslek lisesi öğrencisi global dünyada iş bulabilme şansı daha yüksektir. Ama her şeye rağmen meslek liseleri hak ettiği önemi görmemektedir. Bana göre meslek liselerindeki bölümler yerel dinamiklere göre olmalıdır böylece öğrencinin meslek liselerine rağbeti artıp istihdam oranı yükselecektir. Örneğin Şırnak’ta son zamanlarda petrol bulundu ve burası kömür madenlerinin yoğun olduğu bir kenttir dolayısıyla bu alanlara yönelik bölümlerin açılması gerekmektedir. Diğer bir husus meslek liselerinin toplumsal katkısıdır. Mesela son yıllarda öğrencilerimiz maddi durumu iyi olmayan ailelere gidip onların elektrik ve mobilyalarını onardılar. Meslek liselerindeki atölyeler tam donanımlı olursa topluma ekonomik olarak ciddi katkılar sağlayacaktır. Meslek liselerinden üretilen sobalar, çadır vb. ürünler deprem bölgelerine gönderilmiştir. Okulumuzda üretilen sıra ve masalar başka illerdeki çoğu okula düşük maliyetle ve kısa zamanda gönderilmiştir. Tabi bunun sağlanması için süreklilik önemlidir. Meslek liselerinde okuyan öğrencilerin sanayi ile iletişimi sağlanıp öğrenci oralara yönlendirilmelidir. Bu uygulama Türkiye’nin her tarafına yaygınlaştırılmalıdır. Evet, meslek liselerinin YKS sınavını kazanma oranları düşüktür ama bu okulların esas amacı sanayiye ara eleman yetiştirmektir. Öğrenci eğer üniversite okuyacaksa bitirdiği meslek lisesine uygun bir bölüm okursa daha olumlu sonuçlar ortaya çıkacaktır. Tabi son yıllarda bazı meslek liseleri proje okulu veya puanla öğrenci alan okul kategorisine alındığı için buralardan mezun olan öğrencilerin üniversiteleri kazanma oranı da yükselmiştir. Son olarak meslek liseleri öğretmenlerinin daha fazla atanması ve atölyelerin aktif hale getirilmesi önem taşımaktadır. Öğrencilerin mezun olduktan sonra istihdam olması için devlet desteği önem taşımaktadır. Ayrıca meslek lisesi öğrencilerinin yurtdışına gönderilmesi de önem taşımaktadır” (G10, 18.06.2023 tarihli görüşme).

“Eskiden meslek liselerini nitelikli öğrenciler tercih edip bu okulu başarı ile bitirdiklerinde uzmanlık alanına uygun olarak devlet veya kamu kurumunda istihdam olmuştur. Fakat meslek liselerine getirilen katsayı ile bu liselere olan talep azalmıştır. Sonraki süreçte katsayı uygulamasına son verilmişse de meslek liseleri eski popüleritelerini kaybetmişlerdir. Öte yandan 1990’lı yıllarda ülkede çok fazla üniversite yoktu ve insanlar kısa yoldan hayata atılmak için meslek liselerinde bir mesleği öğrenmeyi uygun bulmuşlardır. Günümüzde meslek eğitimi veren üniversite bölümü yurdun her tarafında var fakat buralarda mezun olan öğrencilerin istihdam oranı düşüktür. Bunun birkaç nedeni vardır. Birincisi meslek yüksekokulu veya meslek eğitimi lisans programına giden öğrenciler bu mesleği isteyerek seçmemektedirler çünkü YKS’den aldıkları puan bu bölümlere yetiyor. İkincisi, genç bir ülke olmamızdan dolayı meslek lisesi ve meslek yüksekokullarında binlerce öğrenci mezun oluyor buna mukabil iş bulmakta zorlanıyorlar. Bana göre meslek eğitimi gören öğrencilerin özendirilmesi, yerel dinamiklere uygun meslek alanlarının açılması, okul-sanayi-sektör ilişkisinin devamlı sağlanması gerekmektedir. Tabi Van ili çevredeki Hakkari ve Şırnak illerine göre biraz daha avantajlıdır. Van’da meslek lisesini bitiren bir öğrenci alanında uzmanlaşırsa sanayi ve tekstil gibi alanlarda iş bulabilir. Öte yandan hizmet sektörünün profesyonelleşmesinin yanında, işverenlerin de işe personel alırken mesleki eğitim ve istihdam edilecek kişinin tecrübesine dikkat etmesi gerekmektedir. Mesela meslek lisesinin otomotiv bölümünde mezun olan bir öğrencinin oto sanayisinde çalışması, hayatında ilk defa eline çekiç ve penseyi alan bir bireye göre iş veriminde daha başarılı olacaktır. Bu bakımdan, meslek liselerine rağbet azalmış olsa da buralarda mezun olan öğrencilerin düz bir liseden mezun olacak bir öğrenciye göre daha avantajlı olacağını düşünmekteyim. Yeter ki hem devlet eğitim politikasında meslek liselerine daha fazla önem versin ve hem de toplumsal olarak meslek liselerinin değeri eskisi gibi kavrasın. Bu durumda meslek liselerinin geleceği her zaman parlak olacaktır” (G11, 10.08.2023 tarihli görüşme).

“Meslek liseleri eskisi gibi tercih edilmeyen ve LGS sınavlarında düşük puan alan öğrencilerin tercih ettiği okullar olsa da bu okullardan mezun olan öğrencilerin istihdam olma ihtimalleri vardır. Benim yönetici olduğum meslek lisesinde yiyecek ve içecek bölümü vardır. Bu bölümde mezun olan öğrenciler Van’ın ve diğer illerin restoran, yemek şirketi, lokantalarında her zaman iş bulabilirler. Bunun temel şartı öğrencinin okulda kendisini iyi yetiştirip kanıtlanması ve işverenlerin de istihdam yaratırken kişinin eğitim ve iş tecrübesine bakmasıdır. Moda tasarım bölümünden mezun bir öğrencimizin tekstilde çalışması kolaydır. Dediğim gibi bunun en önemli ölçütü, profesyonelleşmedir. Öte yandan bir öğrenci liseden üniversiteye kadar aynı alanda okuyup kendisini yetiştirirse sadece yerelde değil uluslararası alanda da iş bulabilir. Yeter ki herhangi bir mesleği seçen bir öğrenci bu mesleği severek ve isteyerek okuyup kendisini yetiştirirse hayatta başarılı olacaktır. Zaman zaman iş sektörü ile yaptığımız toplantılarda Van’da öyle alanlar var ki bu alanda bilgi sahibi meslek elemanı yoktur. Mesela sualtı kaynakçısı günümüzde önemli bir meslektir ama bu alanı okuyan öğrenci veya bu alanda eğitim veren meslek lisesinin olmaması büyük eksikliklerdir. Yani anlatmaya çalıştığım, meslek liselerinde güncel ihtiyaçlara cevap verebilecek bölümlerin açılması bu okulları daha tercih edilebilir yapacaktır. Öte yandan benim şahsi

görüşüm her ilde tematik liselerin yani bir alanda uzmanlaşmayı ön plana çıkartan liselerin açılmasıdır. Mesela Van'da sadece hayvancılık ve tarım eğitimi veren bir meslek lisesinin olması tarım ve hayvancılığın artmasına ve dolayısıyla toplumsal refah düzeyine önemli katkı sağlayacaktır. Yine de şunu söylemek lazım Van ilimizde, meslek liselerinin iki ana alanı vardır bunlar teknik ve Anadolu kısımlarıdır. Teknik kısımda tamamen meslek öğretilirken, Anadolu kısmında üniversiteye hazırlığa yönelik müfredat ağırlıktadır. Böylece meslek liselerinden mezun öğrencilerin üniversite sınavlarında başarılı olması sağlanmaktadır. Bunun yanında meslek liselerinde öğrencilere teknik becerilerin yanında sosyal ve kültürel becerilerin kazandırılması önem taşımaktadır. Bana göre devletimizin meslek liselerine yönelik politikaları olumludur. Mesela birkaç yıldır MESEM (Mesleki Eğitim Merkezi) adı altında açılan kurslarda verilen çıraklık, kalfalık ve ustalık eğitimleri vardır. Bununla liseyi bitirmiş bireylere bir meslek alanında 6-7 ay eğitim verilmenin yanında bunlara asgari ücret düzeyinde maaş da verilmektedir. Ayrıca ortaokul mezunlarına MESEM adı altında lise eğitimi verilip bu süre zarfında haftada bir gün okul ve dört gün işbaşında veya işyerinde eğitim verilmektedir. Bu hizmet hem meslek edindirmeyi hem de belirli bir süre ücret almayı sağlamaktadır. Bu eğitimlerle mezun olan bireyler mezun olduklarında bir işyeri açma veya bir yerde istihdam olma şansını bulabilmektedir (G12, 10.08.2023 tarihli görüşme).

Aşağıdaki görüşmelerde Türkiye'deki meslek liselerinin günümüzdeki durumu Avrupa'daki meslek liseleri karşılaştırılarak anlatılmaya çalışılmıştır. Bu görüşmeler Avrupa'da seminer, konferans vermiş veya geçici programlarda bulunmuş uzman eğitimcilerle yapılmıştır.

“Meslek liselerine olan rağbet veya eğilim coğrafik şartlara, yaşam tarzlarına göre değişebilmektedir. Şırnak'ta meslek liseleri tercihi eğitim şartlarına ve ailelerin yönlendirmesine bağlı olarak tercih edilirken İtalya da böyle bir şey yoktur. İtalya'da eğitim koçları, hocalar öğrencilere tercih yapabilmeyi öğretmektedir. Yani aile ve öğretmenler öğrencilerin tercihlerinde söz sahibi değillerdir. İtalya'da da kırsal alanlarda eğitim tercihleri etki altında olabiliyor. Bunlara rağmen öğrencinin rolü tercihlerde daha fazla etkili olmaktadır. Meslek tercihlerinde etkili olan diğer bir husus kişinin kimliğidir. Kimlik, ben kendimi nasıl tanımlarım ve başkası beni nasıl tanımlar? üzerinden şekillenmektedir. Geleceğimizi hayal ederken kendimiz ile ilgili söylediğimiz şeyler ve diğerlerinin bizimle ilgili söylediği şeyler bağlamında geleceğimizi şekillendirmeliyiz. Siz bir göçmen olarak başka bir ülkeye gittiğinizde eğitim tercihiniz kimliğinizin etkisinde kalıyor. Ayrıca gelecek tercihi kişinin eğilimlerine de bağlıdır. Geleceğinize bir yol almak için kendinize bir gelecek koyamıyorsanız bu sizin fiziksel ve mental durumunuz ile ilgili bir sorundur. Okul ve gelecek tercihlerinde bireyin bir fikri olmalıdır. Eğitimcilerin amacı, bu fikri ortaya çıkartabilmektir. Mesela şöyle bir soru yöneltilebilir ‘ünlü birinin çocuğunun mesleki okul seçtiğini gördünüz mü?’ Bu sorunun cevabı: hayırdır. Dolayısıyla sanatçı, bilim adamı gibi ünlülerin çocukları başka okullar arasında bir tercihte bulunma gereği hissetmezler çünkü zaten bu kesimlerin çocukların okul okuma kaygıları yoktur. Mesleki okullar yaratıcılığın olduğu, kişinin kendisini yansıttığı yerlerdir. Ama böyle üretken bir ortam yaratmak için önce bizim eğitimciler olarak öğrenciye seçme becerisini kazandırmanız gerekir. Seçme becerisi nedir, nasıl kazanılır? Seçme becerisi öğretmen ve diğer eğitimciler tarafından kazandırılır fakat seçme

yetkisi öğrencinindir. Yani karar öğrenci tarafından verilmelidir. Genelde Avrupa ve özelde İtalya'da en önemli sorun okul bırakmaktır. Bu durum Covid-19 sürecinden sonra çok artmıştır. Buralardaki psikolog ve psikoterapistlerin görevi, bu sorunu ortadan kaldırmaktır. Diğer bir önemli bir husus ise Avrupa'da öğrencilerin çoğunluğu meslek liselerinde okuyorlar ama Türkiye'deki gibi üniversite sınavlarına zorlanmıyorlar” (G13, 12.08.2023 tarihli görüşme).

“Genel olarak meslek lisesi hem iyi bir eğitim almak hem de bir şeyleri uygulamalı olarak öğrenmek için harika bir fırsatlar sunmaktadır. Gözlemediğimiz kadarı ile Türkiye’de meslek liseleri, genellikle orada okumaya pek motive olmayan ancak mecbur olduklarını hisseden öğrenciler tarafından seçilirler. Yani meslek liseleri, motive olmayan ya da başarılı olamayan öğrencilerin gittiği yer haline geliyorlar ve bu durum meslek lisesinin içeriğinden uzaktır. Meslek liselerinde motivasyonu sağlamak için birkaç hususiyet gereklidir. En önemli husus iş alanında yeniliğe yakın bir deneyim sağlamak için teknolojiye yatırım yapmalıyız. İkincisi, öğrencilere gelecek vizyonları da vermek için girişimcilik programlarına yatırım yapmalıyız. Üçüncüsü, öğrencileri yönlendirmek için koçluk başta olmak üzere destekleyici araçlar geliştirilmelidir. Daha önce de söylediğim gibi, pek çok kırılma ve dezavantajlı öğrenci meslek liselerine yönlendiriliyor bu nedenle bunları psikolojik olarak desteklemek önemlidir. Bizim amacımız öğrencileri yeteneklerine uygun kariyer yapabilecekleri alanlara sevk etmektir fakat sadece mesleki yönlendirme yeterli değildir. Ayrıca Gardner’in de dediği gibi yönlendirme yaparken çoklu zeka kuramı⁵ göz önünde bulundurulmalıdır. Her öğrenci tercihlerinde özgürdür fakat meslek liselerinin önemini de doğru bir temelde anlatılması gerekmektedir. Çünkü toplumların geleceği meslek üzerinden şekillenecektir. Dolayısıyla öğrencinin meslek lisesini bilinçli olarak tercih etmesi önemlidir. Aksi takdirde öğrenci bilmediği ve istemediği bir meslek lisesini seçtiğinde beceri uyumsuzluğu, isteksizlik gibi sorunlarla karşılaşacağı gibi işsizliğin yüksek olduğu bir durum da oluşacaktır. Meslek liselerinde kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesi de önemlidir. Çünkü alanını iyi bilen ve öğrencileri yetiştirip motive edecek olan öğretmenlerdir. Bunun yanında eğitim araçları ve eğitim ortamı da uygun olmalıdır. Meslek liselerinde verilen eğitime uygun iş alanlarının piyasada olması gerekmektedir. Mesela gelişmiş ülkelerde girişimciler, kendilerini iyi yetiştirmiş meslek elemanlarına rağbet göstermektedir. Öte yandan Ukrayna’da özellikle savaş sonrası meslek elemanlarına çok ihtiyaç duyacaklardır. Bunun en önemli kıstası, alanında uzman ve dil becerisine sahip olmaktır. Bu kıstaslar uygun olduğunda meslek liselerinden mezun olan öğrencilerin geleceği aydınlık olacaktır. Bu anlamda öğrencinin hedeflerini net olarak ortaya koyup buna göre tercihte bulunarak kendisini yetiştirmesi gerekmektedir. Öte taraftan öğrencilerin

⁵ Çoklu Zeka Teorisi, Howard Gardner’in 1983 yılında yayınladığı ve büyük yankılar uyandıran Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences (Zihnin Çerçevesi: Çoklu Zekâ Kuramı) ile başlayan ve 1993 yılında yayınlanan Multiple Intelligences: The theory in practice (Çoklu Zekâ: Kuramın pratikte uygulanması) ile doruğa ulaşan bir teoridir. Gardner, kuramında zekanın sadece bir yönünün olmadığı mantıksal, dilbilimsel, müzik, görsel, bedensel, kişiler arası gibi alanlarında farklı zeka türleri olduğunu dile getirmiştir (Altan, 2012:140). Gardner ayrıca zekânın tek bir yapıdan meydana gelmediğini ve insanların birbirinden bağımsız en az yedi ayrı zekâyâ sahip olduğunu ve bunların zaman içinde geliştirilebileceğini iddia etmiştir (Gardner, 1999).

gelecek tercihlerinde insanların isteklerine göre meslek belirlemeleri de önemlidir. Tabii bu durum ülkeye, kente göre değişiklik gösterebilir. Aslında her şehir kendine göre bir ekonomik alandır ve öğrencinin buna uygun tercihte bulunması önem arz etmektedir. Bu anlamda yerel ihtiyaçlara uygun meslek liselerinin açılması ve bu yönlü eğitim verilmesi lazımdır. Tabii özlük hakların yapılan işe göre ayarlanması ve girişimcilerin de bunun farkında olması gerekir” (G12, 24.06.2023 tarihli görüşme).

“Meslek liseleri toplumdaki eğitim sorunlarına çözüm üretebilir ancak öncelikle gençlerin kendilerini gelecekte nasıl algılayacakları üzerinde çalışmamız ve onların istihdamında daha eşit ve demokratik bir paylaşım yapılması gereklidir. Aktif bir vatandaş olmak (ekonomik ve politik olarak), bireyin yatırım yaptıkları en iyi itici güçlerden biridir. Öğrencilere kim olmak istediklerine ve meslekleri üzerinde çalışmak için ne yapmak istediklerine karar vermeleri için programlar belirlenmeli ve öğrenciye rehberlik edilmesi gereklidir. Her ulusun okulu inşa etmek için kendi yolu olduğunu düşünüyorum. Tarihsel olarak Avrupa Okulu, Birleşik Krallık'ta Fransız devrimi ve sanayi devrimi sırasında doğmuştur; Neden? İlk durumda, hükümet sistemini değiştiriyorlardı, bu yüzden onlara cumhuriyet ve devrimi aşılmalara gerekiyor, bu otoriteye saygı duymakla ilgilidir. İkinci durumda, insanlar okulsuz çiftçilerdi ve endüstride çalışabilmek için yazmayı ve hesaplamayı öğrenmeleri gerekiyordu. Bugün Avrupa'da meslek liselerine rehberlik edenlerin hala bunlar olduğunu düşünüyorum. Bence bunu gözden geçirmeliyiz ve öğrencilerin vatandaş olmaları ve dünyadaki rollerini veya yerlerini anlamaları için bir fırsat olarak okulu inşa etmeye başlamalıyız. Okul, tutumları anlamak ve onlar üzerinde çalışmak için inşa edilmiş bir yerdir. Hülasa meslek liselerinin geleceği için tüm dünyanın biraz daha gayret etmesi gerekir çünkü toplumların geleceği meslek liseleri üzerinden şekillenecektir. Türkiye'deki meslek eğitiminin yukarıda söz ettiğim temelde verilmesi mevcut sorunların çözümünde etkili olacağını düşünmekteyim” (G13, 25.06.2023 tarihli görüşme).

Aşağıdaki görüşmelerde, Van'daki MESEM eğitimleri ve meslek liselerinin geleceğine yönelik olumlu bakış açıları yansıtılmanın yanında meslek liselerinin tercih edilmesinde hangi faktörlerin etkili olacağından söz edilmiştir.

“Bana göre dün olduğu gibi bu günde her meslek dalında kendini yetiştirmiş meslek elemanlarına ihtiyaç vardır. Meslek lisesinde okuyup alanında mühendis düzeyinde yetişmiş öğrencileri tanıyorum. Yeter ki öğrenci meslek lisesine severek ve meslek lisesinden bir gelecek bekleyerek gelsin. Son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığının MESEM projesi meslek öğretmek ve bu meslekte istihdam yaratmak için önemli bir fırsat sunmaktadır. MESEM'de mesleki eğitimin yanında öğrencinin alanında yükseköğrenim görmesi için matematik, Türkçe ve fen bilimleri dersleri de verilmektedir. Meslek lisesinde öğrenci teori ağırlıklı ders görürken MESEM'de dört gün uygulama, bir gün teorik dersler verilmektedir. Böylece meslek lisesi diploması ve ustalık belgesini eline alan öğrenci isterse işini kurabiliyor, isterse de okuduğu alanda istihdam şansını yakalayabiliyor. Ben de görüşme yapılan meslektaşlarıma katılıyorum meslek liselerine gelen öğrenci profili düşüktür ve bu öğrencilerin gelecek kaygıları vardır. Fakat devletin eğitim konusunda vereceği MESEM gibi eğitimler, meslek eğitimini daha sürdürülebilir ve tercih edilebilir seviyeye getirecektir. Bunun yanında bana göre tüm liselerin

meslek liselerine dönüşmesi eğitim adına çok önemli bir değişim olacaktır. Böylece her öğrenci ilgi ve yeteneğine göre eğitim görüp istihdam olacaktır” (G14, 24.06.2023 tarihli görüşme).

“Bizim okulda teknik ve Anadolu meslek lisesi olmak üzere iki kısım vardır. Biz teknik kısımda hem meslek hem de üniversiteye hazırlık müfredatı vermekteyiz. Teknik kısma gelen öğrenciler belirli bir puan alarak okulumuza geldikleri için akademik olarak başarılı diyebileceğimiz öğrencilerdir. Mesleki becerileri alan öğrenciler, gerek öğrenim sürecinde ve gerek mezun olduktan sonra iş imkanlarına sahip olabilmektedir. Van’da bulunan meslek lisemizde elektrik, metal, mobilya, bilişim gibi bölümleri vardır. Bu bölümlerde mezun olan öğrenciler komşu illerdeki meslek lisesi mezunlarına göre daha fazla iş bulma imkanı elde etmektedir. Okulumuz ile özel sektör işbirliği vardır hatta bazen öğrencilerimizi MEB’in sunduğu projelerle yurtdışına gönderip oralarda staj imkanı sağlanmaktadır. Ayrıca akademik destek programları ile öğrencilerin mesleki eğitim dışında yükseköğrenim yapmaları için de gerekli eğitimler sağlanmaktadır. Fakat bizim için en önemli husus, öğrencinin meslek lisesine belirli bir bilinç ile gelip buradan bir alanda uzmanlaşarak çıkmasıdır. Maalesef bizim okulun Anadolu meslek kısmındaki öğrenciler belirli bir puanla okula gelmedikleri gibi belirli bir gayesi olmayan öğrencilerden de oluşmaktadır. Oysa öğrenci okuma ve meslek edinmede gayret gösterse yurtiçi ve yurtdışında önemli avantajlar sağlayacaktır. Bu bakımdan ortaokul düzeyinde gerek rehber hocalar ve gerekse de eğitim koçları desteği ile öğrenci yetenekleri doğrultusunda yönlendirilirse, meslek liselerinde eskisi gibi kaliteli öğrenciler çıkar ve ülkeye her alanda katkı sağlanmış olacaktır” (G15, 18.08.2023 tarihli görüşme).

Analiz ve Değerlendirme

Devletler eğitim politikalarını belirlerken insan kaynakları, finans ve donatım malzemesini tedarik etmenin yanında toplumsal ihtiyaçları göz önünde bulundurmaları zorundadırlar. Türkiye’de Cumhuriyet döneminden itibaren meslek liselerine önem verilmiş ve hatta “meslek lisesi memleket meselesidir” kabilinden beyanlar yapılmıştır. Meslek liseleri toplumsal kalkınma ve bilimsel ilerlemede önem arz eden kurumlar olmuştur. Fakat bu araştırmada elde edilen bulgulara göre 1999’da meslek liselerine yönelik geliştirilen katsayı uygulaması ile meslek liselerinde okuyan öğrencilerin nicelik ve niteliği azalmıştır. Sonraki dönemde gelen hükümetler söz konusu katsayı uygulamasını kaldırıp eğitimde fırsat eşitliğini sağlamış olsalar da söz edilen politik kararın olumsuz etkileri devam etmiştir. Eğitimin amacı, bireysel ve toplumsal anlamda gelişme ve ilerlemeyi sağlamak olduğundan devletleri yöneten hükümetlerin buna uygun stratejiler belirleyip bu stratejileri eğitim politikasına dönüştürmesi gerekmektedir. Bu çalışma için yapılan görüşmelere göre, katsayı uygulamasından önce, başarılı öğrenciler meslek liselerini tercih etmişlerdir. Bunun arka planındaki temel dayanak, meslek liselerinde mezun olan öğrencilerin alanında uzmanlaşmaları, sanayi ve üretime önemli katkılar sağlamaları olmuştur. Oysa günümüzde özellikle de araştırmanın örneğini teşkil eden kentlerde meslek liseleri akademik olarak iyi düzeydeki öğrencilerin en son tercih ettikleri liseler olmuştur. LGS’de iyi puan almamış ve sınavla yerleşilen liselere gidemeyen öğrenciler açıkta kalmamak için meslek liselerini okumak zorunda kalmaktadır. Bu durumda meslek liselerine gelen öğrencilerin alanında bir meslek öğrenmeleri veya bir alanda yetkinleşmeleri zor olmaktadır. Araştırmada, meslek liselerinin eski niteliğine kavuşturulması

İçin eğitim konusunda çağa ve toplumsal ihtiyaçlara uygun bölümlerin açılmasının yanında meslek liselerinde mezun olan bireylerin kamu veya özel sektörde istihdam olanaklarının genişletilmesi dile getirilmiştir. Ayrıca bazı görüşmelerde meslek tercihinin hocaların rehberliğinde, öğrencinin yetenek ve isteklerine göre ortaokulda belirlenmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Bunun yanında bir görüşmede, tüm eğitim alanlarında meslek eğitiminin ortaokuldaki yönlendirme ile lisede başlatılması ve yükseköğrenimin bu temelde görülmesinin sağlanmasından söz edilmiştir. Böylece öğrencilerin alanlarında uzmanlaşarak gelecek tercihlerinde sağlıklı bir yol çizilmesi sağlanacaktır. Araştırmada Türkiye devletinin meslek liselerine önem verdiğinden ve bu alanlarda çağa uygun, sanayi ve teknolojiye önceleyen bölümlerin artırıldığından söz edilmiştir. Bunun yanında meslek edindirme kurslarının açılması ve öğrenciye belirli bir ücret ödenerek öğrencinin teşvik edilmesi uygulamaları vardır. Bunlarla birlikte öğrencinin meslek öğrenmeleri ve bu mesleği icra edebileceği alanların söz konusu kentlerde kısıtlı olması bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Bu sorunun çözümü, yerel dinamiklere uygun meslek eğitiminin verilmesi olarak görülmüştür. Mesela çalışma örneğindeki kentlerde tarım ve hayvancılık yaygındır dolayısıyla bu alanlara yönelik mesleki eğitimin verilmesi gerekmektedir. Bu eğitim, hem yerel ihtiyaçlara cevap verecektir hem de bölge ve ülke düzeyinde istihdam ve kalkınma sağlayacaktır. Elbette mesleki eğitim sadece yerel ihtiyaçlar bazında değerlendirilemez, uzay teknolojilerinden tarıma her alanda mesleki eğitim verilmelidir. Fakat günümüz koşullarında belirli bir alanda meslek eğitimi almış bir bireyin birinci önceliği bir iş bulup hayatını sürdürme gayesidir. Dolayısıyla meslek liselerine yönelik strateji ve politikaların belirlenmesinde en önemli husus bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Mevcut meslek liselerinde mezun olan öğrenciler iş veya istihdam olanağı bulamayınca, onların yükseköğrenim okuma gibi zorunlulukları doğmaktadır. Görüşmelerde mevcut eğitim sisteminde geleceği iyi olan bölümlerin yüksek puanlarla öğrenci aldıkları için meslek liselerinde okuyan öğrencilerin bu puanları alacak durumda olmadığından söz edilmiştir. Çünkü meslek liselerinde okuyan öğrenciler YKS’da başarılı olmak için yeterince Türkçe, Fen ve matematik derslerini (birkaç istisna dışında) almamaktadır. Dolayısıyla bu öğrencilerin alanlarında uzmanlaşması için alanı ile ilgili lisans programlarında ek puan almaları sağlanmalıdır. Aksi takdirde düz lisede mezun bir öğrenci lisans alanında mühendisliğe gitmesi durumunda ilgili alanda meslek lisesi okuyan bir öğrenci kadar başarılı olmayacağı açıktır. Meslek eğitimi, ortaokuldan yükseköğrenime kadar sürdürülürse daha kaliteli meslek elemanları yetişeceği gibi bunların iş bulma veya istihdam olma oranları da artacaktır. Bunun temel ölçütü, meslek liselerine yönelik kapsamlı ve sürdürülebilir politikaların yürütülmesidir. Söz konusu liselerde yenilikçi, teknolojiyi kullanabilen, gelecek vizyonu olan, özgür düşünüp ve bu düşüncesini uygulayabilen bireylerin yetişmesi için kamu ve özel sektör işbirliği ile plan ve programların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Eğitimci yazar Abbas Güçlü’nün dediği gibi “Öğretimle bilgilenir, eğitimle de sosyalleşir ve her yönüyle birey olursunuz” (Milliyet Gazetesi, erişim: 9 Haziran 2023).

Türkiye devletinin meslek liselerine yönelik olumlu politikaları olmakla birlikte bu politikaların dünyadaki uygulamalarla uyumlu olarak geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bir görüşmede, Avrupa’da eğitimin öğrencilerin isteklerine, yerel ihtiyaçlara bağlı olarak gerçekleştirildiğinden söz edilmiştir. Eğitimde en önemli husus, öğrencinin kendisini tanıması, yetenek ve ihtiyaçlarına uygun tercih yapmasını sağlamaktır. Oysa Türkiye’deki mevcut eğitim sisteminde öğrenci tercihlerine göre değil “hangi alanda kısa zamanda iş bulabilirim” düşüncesi ile tercih yapmak zorunda kalıyor. Dolayısıyla öğrenci, çoğu zaman ilgi ve yeteneğine uygun olmayan bir alanı seçerek hem bu alanda istenilen başarıyı

yakalayamıyor hem de hedeflerine ulaşmakta güçlük çekiyor. Meslek liselerinin eskisi gibi tercih edilmesi için her türlü rasyonel politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Noam Chomsky'nin (1997) dediği gibi eğitim politikaları eşitlik, esneklik ve tutarlılık gibi ölçütlerle geliştirilmelidir. Meslek eğitiminin de bu ölçütler bağlamında ve toplumsal dinamiklere uygun olarak sürdürülmesi gerekmektedir. Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı, son yıllarda MESEM, meslek edindirme kursları gibi projelerle “yaparak ve yaşayarak” öğrenmeye ağırlık vermiştir. Bu uygulamalar meslek eğitiminde önemli dönüm noktalarını teşkil etmektedir. Bunun yanında sektörel olarak da MESEM projesinin uygulama alanı bulması gerekmektedir. Meslek eğitimini alan bir öğrencinin ilgili alanda istihdam edilmesinin yasal temelinin de oluşturulması gerekmektedir. Ama uygulamalara bakıldığında günümüzde lokantalarda çalışan bir ustanın, bu alanda işini yapabilecek diploma veya diğer belirleyici bir belgeye sahip olmadığı görülmektedir. Örneğin, lokanta ve ikram hizmetlerinde istihdam edilecek bir kişinin, bu alanda eğitim almış olması şartı konulursa meslek eğitime yönelik rağbet artacaktır. Bu yönlü plan, programlar yapıp bunlar yasal güvenceye de kavuşturulduğunda mesleki eğitim alanında ciddi yol kat edilmiş olacaktır. Türkiye 2023 Vizyon Eğitim Belgesi'nde meslek eğitiminde öğrencinin dinleme, konuşma, anlama ve analiz becerilerine ağırlık vermesi yazılmaktadır. Böylece hem eğitim hem de fiziksel koşulların geliştirmesi önem arz etmektedir. Tabii yapılan tüm düzenlemelerin pratikte karşılık bulması gerekmektedir. Bir öğrenci meslek lisesinde gördüğü teorik bilgileri uygulamaya geçirmezse bu bilgiler kısa zamanda unutulacağı gibi sahada da karşılık bulmaz. Örnek vermek gerekirse Endüstri Meslek Lisesi elektrik bölümünde elektrik tesisatı, motor ile ilgili bilgiler verilmektedir. Bu bilgiler bir inşaatta uygulamalı olarak gösterilmezse öğrenci bu alanda yeterli beceri kazanamaz. Mesleki beceri kazanmayan öğrenci, alanı ile ilgili gelecek tercihi yapabilecek seviyeye de gelemeyecektir. Dolayısıyla yukarıda belirtilen vizyon belgesinde yazıldığı gibi meslek eğitiminde teorik ve uygulama eğitime yönelik tasarrufların artırılması önem taşımaktadır. Meslek eğitiminde belirlenecek politikaların devleti oluşturan insanların ihtiyaçları, beceri ve yetenekleri doğrultusunda çağın gereklerine uygun belirlenmesi gerekmektedir. Bu politikalar, öğrencilerin meslek liselerinin bilinçli bir şekilde tercih etmesine ve geleceğini ilgili meslek üzerinde tesis ederek seçmesine sebebiyet verecektir. Bu anlamda öğrenci sınav, aile ve çevre baskısı altında kalmadan tamamen kendi istek ve ihtiyaçlarına göre mesleki tercihlerde bulunacaktır. Böylece meslek liselerinde uzun vadede yapılacak tasarruflar ve yürütülecek politikalar sayesinde alanında kalifiye eleman yetişecektir.

Sonuç

Bu çalışma tamamen saha araştırmasında dayalı olarak derinlemesine görüşmelerle yapılmıştır. Bu görüşmelerde, meslek liselerinin Cumhuriyet tarihinden 1999 yılına kadar eğitim sistemi içinde önemli bir alan kapladığı ve bu okullarda mezun öğrencilerin alanında nitelikli bir eğitim alıp istihdam oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. 1999 yılında aslında imam hatip liselerine yönelik bir tasarruf olarak getirilen katsayı uygulaması, tüm meslek liselerine uygulanarak meslek liselerinden mezun olan öğrencilerin yükseköğrenime geçmesinin önü kapatılmıştır. Sonraki dönemde katsayı uygulamasına son verilmiş olsa da meslek liselerine yönelik tercihler azaldığı gibi meslek liselerini tercih eden öğrencilerin niteliği de düşmüştür. Üç ilde yapılan araştırmaya göre günümüzde meslek liselerini tercih eden öğrencilerin akademik olarak başarılı olmadığı gibi bu öğrencilerin iş ve istihdam şansları da düşük olmaktadır. Araştırmada bu olumsuz durumların ortadan kalkması için meslek liselerine yönelik eğitim politikasının toplumsal ihtiyaçlar ve rasyonel ölçütlere doğrultusunda güncellenmesinin önemine vurgu yapılmıştır. Meslek lisesini bitiren bir öğrencinin alanında

yetkinleşerek birikimlerini sahada kullanılması için gerekli şartları oluşturulması da önem arz etmektedir. Öğrenci, ortaokuldan başlayarak yetenek ve becerilerine göre yönlendirilirse sadece meslek liselerinde değil tüm eğitim kademelerinde başarılı olacağı gibi alanında uzmanlaşarak kendisine iyi bir gelecek kurabilecek seviyeye gelecektir. Öte yandan meslek liseleri ile sanayi işbirliğinin olması durumunda meslek liselerinden mezun olacak öğrencilerin istihdam oranını arttıracığı gibi bu liselere olan rağbetin de artacağından söz edilmiştir. Araştırmada günümüzde meslek liselerinin, içinde bulunduğu çıkmazlara rağmen, Türk eğitim ve öğretimi içinde önemli alan teşkil ettiği, meslek liselerinde mezun olan öğrencilerin diğer liselerde mezun olan öğrencilere oranla avantajlı olduğu dile getirilmiştir. Yapılan görüşmelerde sanayi ile teknoloji ağırlıklı ve yerel dinamiklere uygun meslek eğitiminin verilmesinin önem arz ettiği ifade edilmiştir. Meslek liselerini bilinçli ve bunlardan gelecek bekleyerek tercih yapan öğrencilerin aynı zamanda alanına uygun bir yükseköğrenim görmesinin hem öğrenci hem de toplum için katma değer yaratacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Ak, M. (2006). *II. Meşrutiyet Döneminde Mesleki ve Teknik Eğitim Okulları*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Aköz, S. (2018). Politika Kavramının Siyaset Kavramı Yerine Kullanılması ve Bilimsellik Tartışmaları Bağlamında Devlet Olgusuyla İlişkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(5), 160-180.
- Altan, M. Z. (2012). Eğitim, Çoklu Zekâ Kuramı ve Çoklu Zekâ Kuramında Onuncu Boyut: Ahlâkî Zekâ. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 22(1), 137-144.
- Aypay, A. (2015). *Eğitim Politikası. Birinci Baskı, Pegem Akademi*.
- Clarke J., Gewirtz, S. ve McLaughlin, E. (2000). *New managerialism, new welfare?* London: Sage Publication.
- Balcı, E. (2022). *Türkiye'de Eğitim Politikaları (1923-1980)*. Birinci Cilt, 2. Basım, Pegem Akademi Yayınları.
- Bell, L. & Stevenson, H. (2006). *Education Policy: Process, Themes and Impact*. Learning Leadership Series. New York: Routledge Publications.
- Bulut, Y. (2009). 10 Yıllık Katsayı Zulmü Son Buldu, *Yeni Şafak Gazetesi* (22.07.2009), erişim: 06.06.2023. <https://www.yenisafak.com/egitim/10-yillik-katsayi-zulmu-sona-erdi-200108>.
- Crick, B. (1964). *In Defence of Politics*. London: Pelican Edition.
- Chomsky, N. (1997). *Demokratik İdeallerin Çöküşü*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Çelebi, N. ve Kazancı, E. (2021). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları ve Yabancı Eğitim Uzmanlarının Eğitimdeki Etkileri (1923-1960). *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19(4), ss. 198-218.
- Demir, E. ve Şen, H. Ş. (2009). Cumhuriyet Dönemi Mesleki ve Teknik Eğitim Reformları. *Eğitim Dergisi* 2009 (10) 2: 39-59.
- Dursun, D. (2012). Siyaset ve Siyaset Bilimi. D. Dursun ve M. Altunoğlu (Ed.), *Politika*. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

- Duverger, M. (1986). *Sosyal Bilimlere Giriş*. Üçüncü Baskı, Ü. Oskay (Çev.), Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Düger, Y. (2022). Eğitim Politikası. V. Erat ve Y. Özkaya (Ed.), *Kamu Politikası Ansiklopedisi*, Nobel Yayınları.
- Gardner, H. (1999). *Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century*. New York: Basic Books
- Giorgetti, F. ve Batır, B. (2008). İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 7, ss. 27-55.
- Göktaş, E. (2017). *Eğitim Politikası bağlamında işbirlikçi öğrenme ve geleneksel öğrenme yöntemlerinin başarı ve tutuma etkisinin meta analitik biçimde incelenmesi*. (yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyon Belgesi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Güçlü, A. (2023). Eğitimin Geleceği. *Milliyet Gazetesi*, 9 Haziran 2023, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/abbas-guclu/egitimin-gelecegi-6960074?sessionid=2>
- Hamarat, E. (2019). 21. Yüzyıl Becerileri Odağında Türkiye'nin Eğitim Politikaları. *SETA Analiz*, sayı:272,
- Heywood, A. (2013). *Siyaset*. B. B. Özipek (Çev.), İstanbul: Adres Yayınları.
- Kapani, M. (1988). *Politika Bilimine Giriş*. Dördüncü Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kapluhan, E. (2014). 1921 Maarif Kongresi'nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), ss. 123-135.
- Kerr, D. H.(1977). *Education policy: Analysis, structure and justification*. New York: David Mc Kay Company.
- Korumaz, M. (2017). Eğitim politikası süreçlerinde eğitim Yöneticilerinin rollerinin incelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Küçükler, E. (2012). Türkiye'de kalkınma Planları Kapsamında Yapılan Eğitim Planlarının Analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), ss.9-26.
- Lasswell, H. D. (1958). *Politics: Who gets what, when, how*. New York: Meridian Books.
- Özden, Y. (2023). Eğitim Politikası Nedir?. *Habertürk Gazetesi*, erişim: 29.05.2023. <https://www.haberturk.com/tubitak-ansiklopedi/egitim-politikasi-nedir>.
- Özgüven, E. (1987). Ülkemizin Üst Düzey Teknisyen İhtiyacı ve Eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, ss. 190- 202.
- Tangülü, Z. (2012). Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları (1950-1960). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), ss. 389-410.
- Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(13), ss. 101-116.
- Tural, N. ve Karakütük, K. (1991). Eğitim Politikası. **Eğitim ve Bilim**, 1(15), ISSN 1300-1337. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/6055>
- Türk Dil Kurumu (1983), *Türkçe Sözlük*, C. I, Ankara.

-
- Ünlü, D. (2016). Mesleki Eğitimin Tarihi Süreci. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(4), ss. 89-98.
- Johnson J. M. (2002). *In-Depth Interview* Jlg. *Handbook of Interview Research Context&Method*. J. F. Gubrium, J. A. Holstein (ed.), London: Sage Publications.
- Yıldız, N. (2008). Neoliberal Küreselleşme ve Eğitim. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, ss. 13-32.